ÑAPA

Weekendbijlage
van dagblad Amigoe

zaterdag 12 oktober 2013

SOCIAAL
Sleutelen aan jongeren 3

LITERATUUR
Luis H. Daal: dynamische duizendpoot 7

IN BEDRIJF
'Snuffelen' aan beroepen voor de jeugd 11

SHOCK voor kinderen in nood

De stichting SHOCK wil al het mogelijke doen om een kind in nood te helpen door de behandeling te stroomlijnen. Van ambulance-personeel tot kinderarts moet iedereen op de hoogte zijn van symptomen van ziekten en acute situaties zoals verdrinking of ongeval en daarnaar handelen.

Het inspreken van een casus tijdens hands-on training.

Tekst: Theo Dol foto's: Ken Wong en SHOCK

SHOCK staat voor Stichting Spoedeisende Hulp op Curaçao voor Kinderen. De stichting bestaat deze maand, september, vijf jaar. Het bestuur wil de lustrumviering aangrijpen om aandacht te vragen voor zijn inspanningen om behandeling van met name de spoedeisende hulp aan kinderen efficiënt te laten verlopen.
Ik sprak met de bestuursleden Shirley Lo-A-Njoe, kindercardioloog, Joe Alcala, arts (werkzaam bij het ministerie en thans tijdelijk inspecteur-generaal voor de Volksgezondheid) en zuster Mistica Fraay, ex-verpleegkundig hoofd kinderafdeling Sehos en momenteel manager Zorg. Niet bij het gesprek aanwezig was bestuurslid Rosina Angelista, kinderlongarts.
De aanleiding om de stichting SHOCK op te richten was volgens Lo-A-Njoe het feit dat er onvoldoende de adequate en goed afgestemde hulp verleend werd aan ernstig zieke kinderen. Natuurlijk heeft iedereen zijn opleiding met goed gevolg afgerond. Maar als je niet volgens een bepaald systeem werkt, verlies je waardevolle tijd en in spoedsituaties is tijd een schaars goed. "We meenden dat daar wel winst te behalen zou zijn."

American Heart Association
De stichting propageert behandeling en aanpak volgens protocollen van de American Heart Association. Ze gelden voor kinderen die ernstig ziek zijn of in een reanimatie-setting terecht komen; dit kan zijn oorsprong vinden in een infectie, het innemen van verkeerde medicijnen of een epileptische aanval.
Alcala: "Het gaat in de eerste plaats om het herkennen van het probleem - is het ernstig of niet ernstig - om zo snel mogelijk adequate hulp te kunnen bieden. Wat dat betreft is er veel ruimte voor verbetering vinden wij. En dan moet de hulp op elkaar afgestemd zijn. Als een kind onwel wordt op het schoolplein, moet de leerkracht al iets doen en eigenlijk zou hij iets moeten weten van hulpverlening. De ambulance wordt gebeld. De mensen op de ambulance moeten aan het ziekenhuis melden wat er aan de hand is zodat het ziekenhuis is voorbereid en maatregelen kan treffen."
Er zijn op Curaçao tien kinderartsen van wie er acht werkzaam zijn in het St. Elisabeth Hospitaal. Zij zijn gespecialiseerd in pediatrie (kindergeneeskunde) en zijn als zodanig geregistreerd.

Mistica Fraay, ex-verpleegkundig hoofd kinderafdeling Sehos en momenteel manager Zorg.

Aanpak
Voor Lo-A-Njoe geldt niet zozeer het aantal kinderartsen maar de aanpak. "Als er een kind binnen wordt gebracht is het belangrijkste dat je als team samen kunt werken. En dat begint al op de plek waar het kind gevonden wordt. Dat is de zogenaamde 'chain of survival', waarbij elke schakel precies moet weten wat hij of zij moet doen. De rol van de stichting hierin is het opleiden van professionals. Als je zieke kinderen niet adequaat opvangt, loop je kans dat je in de fase komt waarin ze overlijden of schade oplopen en soms met handicaps achterblijven. Dus we proberen te werken aan de 'survival', dat er meer kinderen overleven en als ze overleven dat ze dan in een zo goed mogelijke staat zijn, dat ze geen ernstige hersenschade oplopen of niet meer kunnen lopen."

Om hoeveel kinderen het gaat kan Lo-A-Njoe niet zeggen. "Dat is altijd moeilijk op Curaçao omdat we geen uniforme sluitende registratiesystemen hebben. Maar we weten uit ervaring dat het niet veel kinderen zijn. Ik zeg altijd: 'Als je een kind van een jaar goed opvangt en goede zorg geeft, heeft het nog een levensverwachting van zeventig jaar.' Het gaat dus niet om grote getallen maar wel om een ruime winstmarge."
Alcala: "Voorkomen van schade is belangrijk. Hoe meer je dat kan beperken hoe groter de impact is op de gemeenschap. Het is natuurlijk erg als jouw kind iets overkomt en er blijvende schade van heeft. Maar als een kind intensieve zorg nodig heeft of opgenomen moet worden in het Verriet Instituut of andere opvang, dan kost het de gemeenschap gigantisch veel en je verliest ook productiviteit. Zo iemand kan niet produceren voor de gemeenschap. Met al die dingen moet je ook rekening houden. Elke arts probeert goede zorg te leveren. Als SHOCK voegen we er nog iets aan toe."

Joe Alcala, arts (werkzaam bij het ministerie en thans tijdelijk inspecteur-generaal voor de Volksgezondheid) en Shirley Lo-A-Njoe, kindercardioloog,

Cursussen
Lo-A-Njoe: "Kinderartsen, arts-assistenten kindergeneeskunde en verpleegkundigen volgen onze cursussen. Eigenlijk moet iedereen om de twee jaar ge-recertificeerd worden, voor wat betreft de trainingen die wij verzorgen. Dat doen wij als SHOCK zelf ook. Dan krijg je een hele waardevolle dialoog met mensen van verschillende instellingen zoals de Marine, de ambulancedienst, de kraamkliniek, spoedeisende hulp en de intensive care van het Sehos, de Taamskliniek, zo wissel je ervaringen uit. Hoe vaak lees je niet in de krant dat er een kind verdronken is. Soms gaat dat goed maar wij zien in het ziekenhuis ook kinderen die overlijden en kinderen die ernstige blijvende hersenschade overhouden. Natuurlijk zijn de mensen van de ambulance getraind. Maar een kind blijft een speciaal geval. Als de hulp goed is verleend hebben we gezien dat een kind dat een of twee dagen in coma lag in de kinder-intensive care er zonder hersenschade uit is gekomen. Dat zijn kinderen in de leeftijd van een tot zeven jaar. Als je ervan uitgaat dat ze tachtig kunnen worden en je hebt dat kind er goed doorheen geholpen dan is er weinig in de geneeskunde dat zo dankbaar is."

> Als een kind onwel wordt op school, moet de leerkracht al iets doen

Alcala: "Bij volwassenen ligt dat anders. Dat komt doordat de herstelcapaciteit bij volwassenen kleiner is dan bij kinderen. Het personeel van de ambulance moet vooral goed opletten want zij zien niet zo vaak ernstig zieke kinderen. Je kan nog zo'n goede kinderafdeling hebben maar een deel van de behandeling speelt zich daarbuiten af. Vandaar het belang om ook daar goed getrainde mensen te hebben."

Lo-A-Njoe: "Op de kinderafdeling hebben we kinderartsen maar ook arts-assistenten, waarvan sommigen in opleiding tot kinderarts. Die komen uit Groningen, Amsterdam. We hebben nu assistenten uit Brussel. Ieder ziekenhuis heeft zijn eigen protocol. Dat betreft de behandeling van astma of een kind in shock. Op het moment dat er een ziek kind binnenkomt heeft iedereen zijn eigen protocol. Er is geen eenduidigheid. Dat geldt ook voor de mensen die op de EHBO werken of op de ambulance. Wat wij doen is een systeem aanleren en aanhouden. De verschillen in de protocollen zijn niet groot, maar als er sprake is van een calamiteit en elke minuut telt, is er geen tijd voor nuances en interpretatieverschillen."
Alcala: "Wereldwijd is er overleg over de protocollen. Dat gebeurt om de vijf jaar. De laatste conferentie was in 2010 onder leiding van de ILCOR, waarbij ook de American Heart Association aangesloten is. Het gaat erom dat op lokaal niveau, afhankelijk van de situatie in een land, bijvoorbeeld dat een bepaald medicijn niet aanwezig is, afstemming plaats moet vinden. Dit is het belang van een organisatie als de SHOCK."
Lo-A-Njoe: "Wij werken onder auspiciën van de American Heart Association (www.AHA.org). We hebben licenties als instructeurs. Om de twee jaar moeten we ge-recertificeerd worden. Dan komt er een instructeur uit Amerika en de eisen zijn hoog. Voor het schriftelijk instructeursexamen moet je meer dan 90 procent goed hebben. Bijvoorbeeld voor een provider, dus iemand die een cursus doet, is dit percentage 86 procent. Alvorens je instructeur kan worden moet je eerst de provider-cursus halen, dan een extra 2-daagse training volgen en proeflessen geven die geevalueerd worden door een instructeur-trainer. We proberen om in het kader van de lustrumviering vijf nieuwe instructeurs op te leiden om de organisatie te versterken en daardoor meer mensen te kunnen trainen die niet in de gezondheidszorg werken, maar bijvoorbeeld op crèches. We kunnen dan ook cursussen op maat verzorgen."

Vrijwilligers
Alcala: "SHOCK is een non-profit organisatie. We hebben zelf een deel van de materialen, maar krijgen ook zaken gratis in bruikleen. Onze cursussen zijn daarom niet gratis maar we zitten ver onder de prijs in vergelijking met andere landen."

Lo-A-Njoe brengt naar voren dat SHOCK selfsupporting is. "We werken met sponsors maar krijgen geen subsidie. Wij werken allemaal als vrijwilligers. We zijn compleet onafhankelijk en kunnen zelf bepalen wat we doen en hoe we dat doen. SHOCK heeft geen eigen ruimte of gebouw om de kosten zo laag mogelijk te houden, maar moet wel leslokalen huren voor de cursussen. Uitgangspunt is om hoogkwalitatieve trainingen te verzorgen tegen zo laag mogelijke kosten, in het belang van de kinderen en onze gemeenschap."

Cursus

Om meer efficiëntie te krijgen in de behandeling van een kind geeft de stichting SHOCK 2-daagse cursussen van elk acht uur. En 1-daagse cursussen, ook van acht uur. Ze zijn bedoeld voor personen werkzaam in de gezondheidssector.

Het streven is om per jaar twee tot drie 2- en 1-daagse cursussen te geven en een cursus speciaal bedoeld voor het herkennen van ziektesymptomen bij (pas geboren) baby's. In totaal worden per jaar 50 personen op die manier opgeleid. Er zijn ook deelnemers bij uit Aruba en Bonaire.
Voorwaarde voor deelname aan de cursussen is het bezit van een BLS (Basic Life Support), een soort basiscursus reanimatie.

Voor de cursussen wordt een boek gehanteerd van de American Heart Association dat PALS heet: Pediatric Advanced Life Support. Hierin worden in twaalf hoofdstukken alle aandoeningen uitgebreid behandeld die kinderen kunnen hebben. Dat kan gaan over ademhaling, herkenning van shock, hartritmestoornissen, reanimatie of verwondingen door een ongeval. Er is een apart hoofdstuk over medicijnen voor kinderen. In het boek komen ook simulaties aan de orde en moet er geoefend worden met een pop om reanimatie of het aanbrengen van een infuus te simuleren.
Een goed voorbeeld daarvan is het gebruik van de botnaald, een soort infuus dat in het bot wordt aangebracht om medicijnen toe te dienen of bloed af te nemen voor onderzoek. Het is een bijzondere ingreep die verschillende kinderen, ook baby's, het leven heeft gered.
De stichting hoopt dit jaar een nieuwe oefenpop aan te kunnen schaffen die meer mogelijkheden biedt voor simulatie van beademing, infuus en injecties. Het apparaat kost vijfduizend dollar; de bedoeling is om dat bedrag via fondswerving bij elkaar te brengen.

ÑAPA 2013
Nr. 39

INHOUD

SHOCK voor kinderen in nood 1

Schoonmaakactie Otrobanda 2

Sleutelen aan jongeren 3

Gezondheid 4

Biba Amor krijgt vervolg 5

Historie/Cultuur 6

Literatuur 7

Varia Puzzels 8

Eten & drinken 9

Business Columns 10

'Snuffelen' aan beroepen voor de jeugd 11

Business Rubrieken 12

Colofon

BLADMANAGER
Linda van Eekeres

EINDREDACTEUR
Hans Vaders

ADVERTENTIES
Marloes Tak

VORMGEVING
Wendela Ataliede
Linda van Eekeres
Sarah Kuiper
Oscar Vanegas

Aan deze Ñapa werkten mee:
Marja Berk
Marius Bremer
Monique Casimiri
Theo Dol
Verele Ghering
Henry Habibe
Erik van Kampen
Brede Kristensen
Shakti-Aroena Lakhi
Judice Ledeboer
Roxanne Martha
Maya Mathias
Wouter Mol
Islelly Pikerie
Jan de Ruijter
Mildred G.M. Schwengle
Elton St. Jago
Victorine Stille
May Voges
Mineke de Vries
Miriam de Windt
Ken Wong

Ñapa is een publicatie van:
Uitgeverij Amigoe NV
Scherpenheuvel z/n
Curaçao

Tips voor de redactie?
Bel 736-9050
Email napa@amigoe.com

Adverteren?
Bel Marloes Tak
736-9050 / 516-7377
advertentienapa@amigoe.com

Uitgelicht

Schoonmaakactie Otrobanda

Fundashon Rif heeft afgelopen zondag flinke schoonmaak gehouden in Otrobanda. Fundashon Brasami en Fundashon Speransa boden de helpende hand en ook minister Etienne van der Horst stak de handen uit de mouwen.

Foto van de week

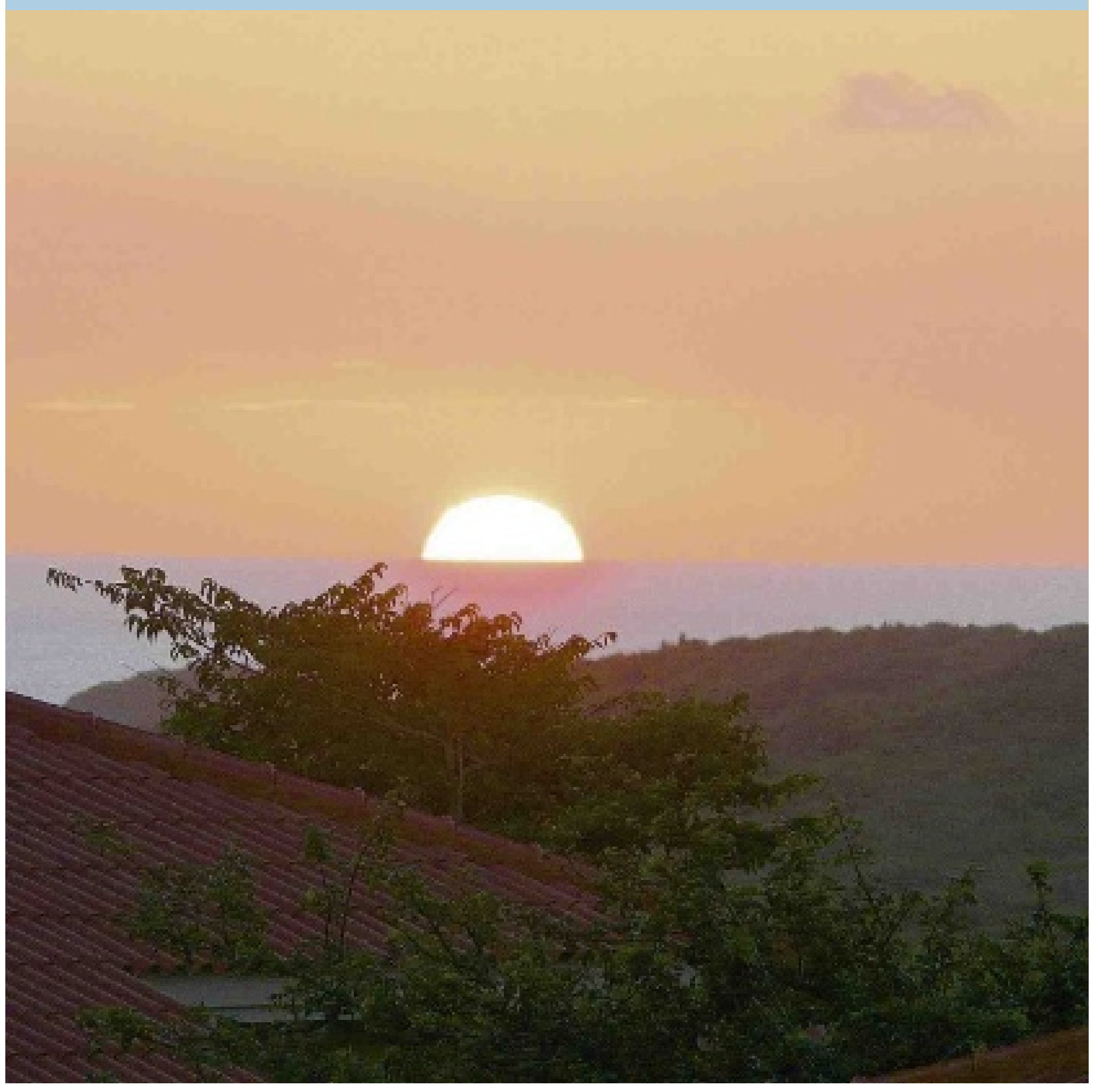

Het blijft een wonderbaarlijk natuurverschijnsel. Deze schitterende zonsondergang werd genoten en op de gevoelige plaat vastgelegd door Marguérite ter Haar-Spijk vanuit een vakantiehuis op Fontein.

Heeft u een mooie foto? Stuur hem dan naar napa@amigoe.com

Thuis

'Erwtensoep'

Monique Casimiri

Ik wil hier eigenlijk niets missen van alle activiteiten die er zijn voor Antillianen. De feesten in Hoogstraten, België, dia di Bonairu, zomercarnaval in Rotterdam, maar ook kleinere activiteiten georganiseerd door het Antilliaans netwerk dat er is, bijvoorbeeld een concert van de broers Martina of een lezing van deze of gene. Ik kan niet overal bij zijn, daarvoor heb ik niet genoeg tijd, maar zin is er altijd. Ook heb ik hier altijd zin om iets te eten wat van de Antillen komt. Gisteren had ik een feestje waar Banda Bou-catering ook was. Omdat ik heel moe was, wilde ik vroeg naar huis, maar ik zag dat de catering bezig was met shavingdishes, dus ik wist, er komt eten. Ik ben iets langer gebleven. Dat was het mij wel waard. De kans om lekker te eten laat ik mij niet ontnemen en met een heerlijk broodje stobá di galiña in mijn buik ben ik naar huis gegaan. Ik vraag mij weleens af of ik dat ook zou hebben als ik weer op Curaçao zou wonen. Ik kan daar niets bij bedenken. Een hele avond Nederlandse hapjes eten. Erwtensoep, rookworst, balkenbrij, rauwe andijvie stamppot. Hoe lekker ik enkele van deze dingen ook vind, ik moet er niet aan denken om daarvoor langer op een feestje te blijven. Ik kan mij zo voorstellen dat als je alweer langer op Curaçao woont dat je het dan misschien wel hebt. Of voor Nederlanders die al heel lang op het eiland wonen misschien? Nu vind ik eten heerlijk, maar ook in Nederland zou ik niet wachten op de hapjes uit de frituur die nog zouden komen. Een bitterbal kan mij niet bekoren.

Toen ik nog op Curaçao woonde riep ik bijvoorbeeld ook altijd dat ik wilde dat de Hema er zou komen. Ik zou dat nu niet meer roepen. Als ik daar ben wil ik niet ook de Hema zien. Die zie ik hier al in ieder dorp, vaak meerdere vestigingen in een dorp. Ik wil graag andere winkels zien. Ik denk dat dat met eten en markten en muziek net zo is. Als ik hier op elke hoek van de straat stobá kan kopen, en empana's en pastechi's, dan is het vast niet meer zo speciaal als dat het nu voor me is. Ik koester dus mijn momenten dat ik ervan kan genieten. Ik koester de evenementen waar ik tijd voor heb en geniet van de muziek die ik hoor, de hapjes die ik eet en de mensen om me heen. Dat ik daarbij voor lief moet nemen dat ik soms maanden alleen mijn eigen gebakken probeersels, lees: mislukte empana's, kan eten, dan is dat maar zo.

En mocht ik ooit gaan twijfelen of ik dit op Curaçao ook belangrijk vind, dan zal ik dat daar eens onderwerpen aan een test. De bitterballentest. Of het erwtensoepfestijn. Kijken of balkenbrij ook goed te bakken is op de barbecue.

De garage als beste vriend

Sleutelen aan jongeren

Achter de roldeur van wat op het eerste gezicht een gewone garage in een industriewijk in Den Haag lijkt, ligt een heftige wereld van - veelal Antilliaanse - jongens die de rechte weg proberen te hervinden na in aanraking te zijn geweest met Justitie. Vaak rechtstreeks uit de gevangenis vallen ze onder de zorg van de Curaçaoënaar Dennis Maduro en zijn vrouw Djela, die beiden ook geen onbesproken verleden hebben.

Shayron is er trots op dat hij zijn leven weer op de rit heeft.

Tekst en foto's: Mineke de Vries

Wellicht is dat laatste de belangrijkste pijler onder hun succes: ze spreken dezelfde taal, zijn ongevoelig voor medelijden en weten als geen ander hoe je moet knokken om iets te bereiken.
Voorwaarde voor plaatsing is een minimum van twee processen verbaal. Dennis Maduro: "Er zitten zware criminelen bij. Eén zat voor moord en net kwam er één binnen met zes jaar tbs achter de kiezen. Dan zijn ze twintig." Sleutelen met jongeren (SMJ) zoals de garage heet, biedt dagbesteding aan jongeren die niet kunnen functioneren in de maatschappij door een crimineel verleden of zodanige problemen thuis dat ernstige gedragsproblemen ontstaan. Maar ook kinderen die te beschermd zijn opgevoed kunnen ontsporen en hier terechtkomen. "Tussen de criminelen leren ze snel om weerbaar te worden." Het begon met vooral Antillianen, maar sinds de afschaffing van het Antillianenbeleid loopt dat aantal wat terug.
Vanuit Justitie, Jeugdzorg of de Raad van de Kinderbescherming worden ze via de gemeente bij SMJ geplaatst, gedurende drie maanden met eventueel een uitloop naar zes. Het gaat om jongeren tussen de 15 en 23 jaar, maar ook 12 jaar behoort niet tot de uitzonderingen. Soms zit iemand nog in de nachtdetentie, die moet na het werk terug naar de Scheveningse gevangenis. Djela Maduro: "We weten inmiddels de weg bij instellingen en steeds meer organisaties - ook kindertehuizen - weten ons te vinden. We zitten in werkgroepen en draaien wekelijkse ouderspreekuren op het ROC waarmee we samenwerken. Omdat we ons overal laten zien en horen kent heel Den Haag ons wel. Ook doen we individuele aanvragen bij fondsen, als we constateren dat ergens geen lakens zijn of er geen vloerbedekking ligt."

Maduro: "We draaien acht jaar en hebben nog nooit enige vorm van agressie gevoeld. Eén keer heeft iemand de sleutels van de auto van een klant gejat. Dat is het ergste wat is gebeurd. Ik moet er wel bij zeggen dat wij jongens met een zedendelict pertinent weigeren. Gewapende overvallen, schiet- en steekpartijen, daar kan ik mee omgaan. Met zedendelinquenten in huis voel ik me niet veilig, daar moet de gemeente niet mee aankomen. Die wil ik niet."

Gebakken eieren

Met iedereen die hier komt, gaat het niet goed, maar je hoeft niet op medelijden te rekenen, er wordt niet zielig gedaan. "Dan zeg ik gewoon: 'Wat zit je nou dom te lullen.' Je hoeft hier ook niet een beetje stoer te lopen doen; er wordt niet gevochten en niet gescholden met ouders of nare ziektes. Dat zijn een beetje de regels." De Maduro's staan vierkant achter de jongens, maar eisen respect van hen en voor elkaar. Soms duurt dat even. "Zo'n bendelid - je hebt ze ook veel op Curaçao - van de rode bende in Den Haag weigerde een blauwe overall te dragen. Laat hem een paar dagen staan, dan draait ie wel bij. We hadden er ook twee, die door elkaar de bak in waren gedraaid. Dat kostte tijd, maar ze gingen als vrienden weg."
Het is elf uur als de gebakken eieren en tosti's op tafel komen, in het lawaai van de radio en midden tussen de auto's. "Het is zwaar werk, ze hebben die energie nodig. Om één uur krijgen ze nog een lunch, voor sommigen de laatste maaltijd van de dag." Zit er genoeg in de fooienpot, halen ze patat of nasi..

Niemand wil ze

Djela Maduro, die werkzaam was in een bibliotheek in een achterstandswijk was een paar Antilliaanse jongens zat die steeds de rust verstoorden. Ze gaf hen het adres van Dennis: 'Vraag maar eens of hij een vakantiebaantje heeft in zijn sloperij.' "Tot mijn verbazing kwamen ze 's middags vertellen dat ze morgen zouden beginnen." Dennis Maduro gaf aan het eind van de zomer één zijn beloofde voetbalschoenen, de ander een MP 3-speler. Zo ging het balletje rollen, van het één kwam het ander. Omdat ze zich beiden bezighielden met Antillianenzaken - Djela ving tienermoeders rechtstreeks uit Curaçao op - wilden ze met hun gezamenlijke ervaring iets opzetten. Dennis Maduro ging een pilot draaien in een kleine garage en later konden ze de huidige garage huren van de gemeente, waar opvang is voor maximaal acht jongens. "Ook de gemeente was blij, wist niet wat ze met die gasten aanmoest, niemand wilde ze." Eén en ander resulteerde in een vaste samenwerking, waarbij de Maduro's gesprekken voeren met Jeugdzorg, voogden, ouders, maar ook de Reclassering zoekt contact. De jongens wordt met strakke hand geleerd zaken zelf te regelen: zelf bellen, zelf brieven schrijven. "Het zijn leermomenten, want we helpen ze met: wat ga je zeggen, wat ga je schrijven. Komen ze er niet uit, nemen we de telefoon over. We staan letterlijk achter ze. Zo krijgen ze stapje voor stapje hun leven in eigen hand."

Taal van de straat

Is het nodig dan gaan ze mee naar de rechtbank. Dennis haalt ze op bij de politie of uit de gevangenis, dag en nacht. Djela: "Soms zit zo'n jongen thuis met een mes op de bank; Dennis is één van de weinigen die zo'n knul dan kan bereiken." Dennis Maduro vult aan: "Ik ben wel goed met dit soort jongens, was zelf ook een rotventje en heb vastgezeten. We liepen altijd met een gun op zak. Beetje overvalletjes, niet bij mensen thuis, maar banken en als je toevallig weet waar een kluis staat. Veel pikwerk dus." Dat was de sfeer in Rotterdam, waar hij opgroeide, het gaat om spullen. "Je wilt ook die mooie auto. In Den Haag gaat het om lang leve de lol, dat bevalt me beter", zegt hij lachend. Als achtjarige verhuisde hij met moeder, broer en zus vanuit de Penstraat naar Nederland. "Mijn vader had te veel vrouwen en kinderen. Moeder werkte hard, was er nooit. Ik doe het anders, één vrouw en er zijn voor mijn kinderen, op schoolreisjes, ouderavonden. Wat ik tekort kwam, maak ik nu goed. Met mij was het ook anders gegaan als ik een vader had gehad." Ook voor de jongens in de garage is hij een soort vader, een begeleider. Eerlijk en direct lossen ze zaken op. "Ik praat met ze, haak tijdens het eten in op onderwerpen en vertel over mezelf." Dennis Maduro realiseert zich dat hij hun taal spreekt, de taal van de straat. Daarnaast praat hij ook Papiaments met ze, wat soms gemakkelijker is. "Dat sleutelen - wat Antillianen graag doen - is voor mij een grote motivatie wat ik als middel zie om ze sociaal-maatschappelijke vaardigheden bij te brengen."

Eiland opruimen

Dennis: "Het feit dat ik in Nederland opgroeide heeft me meer kansen geboden. Misschien wil ik me daarom op Curaçao nuttig maken, voor het eiland, de bevolking. Ik wil Curaçao opruimen, al dat oud ijzer langs de kant van de weg verzamelen en demonteren. Die taakstraffen stellen toch niets voor, dus laten we met die gasten het strand, het eiland opruimen." Al eerder zochten ze contact met Justitie en met dit kabinet hebben ze nieuwe hoop. "We zoeken mensen met wie we een samenwerking kunnen aangaan, een stichting kunnen opzetten om binnen Justitie dingen op poten te zetten, naar het voorbeeld van wat we hier doen."

Niet janken

Djela's Surinaams/Arubaanse vader was een zware junk, dealde, er lag altijd een pistool op de keukenkast. "De jongens moeten bij mij niet zielig doen van: je moest eens weten hoe het is als je ouders junk zijn. Ze schrikken als ik vertel dat bij ons de deur geregeld werd ingetrapt en mijn vader weer werd opgehaald. Dat ik kerst bij hem in de gevangenis vierde. Dan zeg ik tegen ze: En dus: zit ík hier soms te janken?"

Een opleiding voor dit werk hebben ze niet, beide benen op de grond en aanpakken maakt hun succes. Djela Maduro: "We kijken onze ogen uit hoe dat werkt bij instanties; volgende week terugbellen, wachten op procedures die in behandeling zijn, die blijven liggen. Gezinsvoogden die elkaar in sneltreinvaart opvolgen, ouders die de kluts kwijt zijn. Een fatsoenlijk behandelplan is er vaak niet; hebben ze twaalf jaar gezeten en zijn zonder pardon 'genezen' verklaard." Het is volgens Djela een papieren, theoretische wereld die deze gasten niet begrijpt. "Komt er toch op een dag zo'n grietje van 25 de garage binnenstappen op haar hoge hakken, te kort rokje, te diep decolleté, die over de toekomst van zo'n knul komt beslissen. Gek hè dat die jongens daar geen respect voor hebben. Er hangen hier ook kalenders van blote meiden, het is wel een garage hè? Dan stap ik naar Jeugdzorg en vraag of ze wel eerst kunnen nadenken voordat ze zo'n meid hierheen sturen." Onbegrijpelijk voor Djela Maduro is het dat de jongens door de bureaucratie zes weken moeten wachten op hun kleine toelage als ze vrij komen, bedoeld om in elk geval vervoer te betalen. "Dat gaat natuurlijk mis, in die zes weken worden ze alweer drie keer door de politie van hun bed gelicht."

Als officieel leer/werkbedrijf werken ze samen met ROC Motorrijtuigentechniek Mondriaan, waarbij de jongens worden gestimuleerd een startkwalificatie te halen. Behalve met de plekken die door de gemeente betaald worden, proberen ze omzet te genereren uit auto's van particulieren die ze in onderhoud hebben en waarvan er momenteel heel wat staan. Verder wachten nog een afgeschuurde yellow cab, een limousine onder het stof en een grote terreinwagen op een opknapbeurt, waarvan de laatste naar Suriname gaat voor safari's. Dennis Maduro: "Het blijft moeilijk het hoofd boven water te houden. Maar de voldoening is de drive om door te gaan. We krijgen een band en brengen ze verder. Ze blijven langskomen of bellen, ook als ze weer vast zitten, één pas nog, twaalf jaar tbs. Maar ze komen ook hun rijbewijs laten zien, of hun kindje."

Garage is mijn vriend

Ook ouders worden niet gespaard en zonodig uitgenodigd. "Ik had hier pas zo'n 'echte' Antilliaan, onderuitgezakt, tatoeage, broek afgezakt..., wilde met niemand praten. Als het me dan toch lukt, ben ik tevreden." De voldoening weegt vele malen zwaarder dan het geld. "Ook als een knul altijd te laat komt, zoeken we dat uit. Als blijkt dat hij zijn broertje naar school moet brengen omdat moeder maar op haar nest ligt, grijpen we in. We verwijzen naar maatschappelijk werk of schuldsanering en nemen soms andere kinderen uit het gezin onder onze hoede. Zoals met Shayron, een Antilliaanse jongen van toen 15, die in een uitzichtloze thuissituatie zat. Shayron: "Ik ben blij dat ik er ben uitgehaald. Ondanks dat ik medeleven heb met de jongens die dingen hebben gedaan, wil ik niet de wijze 19-jarige gast uithangen, die even laat zien hoe dingen werken. Ik praat wel met ze en voel me een soort coach. Van mij nemen ze het misschien aan." Shayron is trots op zichzelf: "Ik heb me nog nooit zo goed gevoeld, haal mijn motivatie en kracht uit het harde werken in de garage en op school. Je moet niet in je verleden blijven hangen, maar er wat van maken. Ik wil nog twee jaar ervaring opdoen en niveau 3 halen zodat ik APK-monteur ben en over tien jaar mijn eigen garage hebben." Shayron komt nog wel bij zijn familie maar heeft zijn eigen leven met zijn Hindoestaanse vriendin opgebouwd, met wie hij in een begeleid-wonenproject woont. "Het leven is een stuk serieuzer geworden, mijn vriendin raakte zwanger, al zijn we het kindje kwijtgeraakt Ik knok voor mezelf, hoop wel het beste voor mijn broertjes en zusjes." Shayron kwam van Buena Vista met moeder, vier broertjes en zusjes naar Nederland toen hij zeven was. Vader speelt amper een rol in zijn leven. "Hij moet maar achter mij aankomen." Moeder kreeg met haar nieuwe vriend nog twee kinderen, had nooit aandacht. "Toen ik 15 was ging ik spijbelen, rondhangen, kattekwaad uithalen, luisterde naar niemand. Mijn broer werd uiteindelijk bij SMJ geplaatst en ik kon mee. Ik ben hier langer omdat ik graag wil leren, maar een bedrijf moest hebben dat mij in dienst nam. Dennis regelde dat voor me. Ik ben hier graag, er zijn regels, je moet vroeg opstaan, dat is goed." Ook de vakanties is hij liever hier dan thuis. "Echte vrienden in deze wereld bestaan niet. Als je iets uithaalt met een groep en je wordt betrapt wijzen ze toch met de vinger, nee, geloof in vrienden heb ik niet meer. De garage is mijn vriend."

Dennis Maduro voor zijn garage.

Dennis en Djela Maduro eten om 11 uur met de jongens midden in de garage.

Medisch

Vragen over... endometriose

Tekst: Wouter Mol

Wat is endometriose?
Endometriose betekent de aanwezigheid van baarmoederslijmvlies (of endometrium) buiten de baarmoederholte, de enige plaats waar dit slijmvlies thuishoort.

Hoe ontstaat endometriose?
De oorzaak van deze ziekte is nog steeds niet bekend. Wel zijn er verschillende theorieën over het ontstaan. Ze lijken geen van alle een verklaring te kunnen bieden voor alle gevallen van endometriose.

Retrograde menstruatie
De theorie van de retrograde menstruatie is de meest populaire en verklaart waarschijnlijk het overgrote deel van de gevallen. Volgens deze theorie ontwikkelt endometriose zich als er tijdens de menstruatie menstruatiebloed uit de baarmoeder via de eileiders terugvloeit naar de bekkenholte. Dit proces van terugvloeien staat bekend als retrograde menstruatie.

Endometriose-haarden
Als het menstruatievocht door de uiteinden van de eileiders vloeit, slaat het neer op de omliggende organen en weefsels. Dit menstruatievocht bevat bloed en levende stukjes van het baarmoederslijmvlies. Sommige van deze stukjes hechten zich aan het oppervlak van het orgaan of het weefsel waarop ze zijn neergeslagen. Vervolgens beginnen deze stukjes te groeien en te functioneren. Deze plekjes van geïmplanteerd baarmoederslijmvlies worden endometriose-haarden genoemd. Lang niet elke vrouw met retrograde menstruatie krijgt endometriose. Sommige deskundigen zijn van mening dat een stoornis van het immuunsysteem en/of het hormonaal systeem een rol speelt bij het ontstaan van endometriose.

Wat gebeurt er met endometriose?
De geïmplanteerde stukjes van het baarmoederslijmvlies reageren op dezelfde manier op hormonen van de menstruatiecyclus als baarmoederslijmvlies aan de binnenkant van de baarmoeder. Onder invloed van oestrogenen, verdikt het baarmoederslijmvlies en dus ook de endometriose-haarden. Deze verdikking heeft de bedoeling zich voor te bereiden op een mogelijke zwangerschap. Als er geen zwangerschap komt, breken zowel het baarmoederslijmvlies als de endometriose-haarden af en gaan bloeden. Het bloed uit de haarden kan niet uit het lichaam ontsnappen en het komt terecht op het oppervlak van de omliggende organen en weefsels. Dit veroorzaakt irritatie. Dit kan leiden tot ontsteking, littekenvorming en soms tot ontwikkeling van verklevingen (adhesies) tussen organen.
Als de aandoening zich blijft ontwikkelen, vergroten de haarden zich langzaam. Op de eierstokken worden endometriose-haarden sneller groter van formaat dan op andere plaatsen en kunnen hierdoor vrij grote cystes vormen. Gewoonlijk zijn deze cysten twee tot drie centimeter in doorsnee, maar soms zijn ze tien centimeter of meer.
Een andere naam voor een endometriose-cyste in/aan de eierstok is endometrioom. Ook wel 'chocolade-cyste' genoemd door het donkerbruine bloed dat deze cyste bevat.

Wat zijn de klachten bij endometriose?
In meer dan de helft van de gevallen zijn er geen klachten.
De meest voorkomende klachten zijn:

- buikpijn, voornamelijk tijdens de menstruatie (dysmenorroe);
- pijn tijdens het vrijen(dyspareunie);
- verminderde vruchtbaarheid (subfertiliteit). Deze laatste klacht is vaak de aanleiding tot grondige onderzoeken, waarbij dan onvermoed endometriose gevonden wordt.

Er bestaat geen enkel verband tussen de uitgebreidheid van endometriose en de ernst van de pijnklachten: minimale letsels geven vaak meer klachten dan uitgebreide letsels.
De woekerende slijmvliezen kunnen leiden tot cysten op de eierstokken die met bloed zijn gevuld en deze gaan er na verloop van tijd als gesmolten chocolade uitzien. Deze 'chocolade-cysten' kunnen leiden tot een verminderde vruchtbaarheid en ook aanleiding geven tot acute pijnaanvallen als ze openbarsten, en zelfs tot inwendige abcessen.
Met de jaren kunnen er ook grote gezwellen ontstaan die op omringende weefsels drukken en pijn veroorzaken, of die de werking van een orgaan kunnen verstoren, bijvoorbeeld de lediging van de blaas als ze de urinebuis dichtdrukken.

Waar kan endometriose zich bevinden?
Het overgrote deel van endometriose-haarden en cysten wordt in de bekkenholte aangetroffen. De meest voorkomende plaatsen zijn:

- de eierstokken;
- de uterosacrale ligamenten (ophangbanden van de baarmoeder);
- de holte van Douglas;
- het buikvlies van de bekkenholte.

Minder voorkomende plaatsen zijn de blindedarm, het oppervlak van de blaas, de baarmoeder en het oppervlak van de dunne en dikke darm. In zeer zeldzame gevallen zijn haarden gevonden in andere delen van het lichaam, zoals in chirurgische littekens, de longen, de navel en de neus.

Wat is de behandeling van endometriose?
Helaas geeft geen enkele behandeling een blijvende genezing van endometriose. Hormonale en chirurgische behandeling of een combinatie van die twee hebben hetzelfde succespercentage. En de ene behandeling is, ondanks jaren van ervaring en onderzoek, niet veelzeggend beter dan de andere. Alle behandelingen resulteren in gehele of gedeeltelijke verlichting van symptomen bij 80 à 90 procent van de vrouwen. Helaas is het moeilijk om blijvend van de endometriose af te komen. Zo'n 20 procent van de vrouwen krijgt binnen 12 maanden endometriose terug en zo'n 50 procent binnen vijf jaar.

Zwangerschap geneest niet
Zwangerschap geneest zelden endometriose. Een deel van de vrouwen heeft tijdens met name het laatste deel van de zwangerschap minder of geen klachten. De voordelige effecten zijn meestal tijdelijk en veel vrouwen ervaren binnen vijf jaar een terugkeer van de aandoening.

Komt endometriose vaak voor?
Endometriose is de tweede meest voorkomende gynaecologische ziekte. Waarschijnlijk heeft ongeveer 10 procent van de vrouwen last van endometriose tijdens de jaren waarin zij menstrueren. Het is daarnaast één van de meest voorkomende oorzaken van onvruchtbaarheid bij vrouwen boven de 25 jaar. Uit onderzoek blijkt dat 35 tot 40 procent van de onvruchtbare vrouwen een bepaald stadium van endometriose heeft. In zeer uitzonderlijke gevallen kan endometriose ernstige gevolgen hebben voor andere organen dan de geslachtsorganen.

Dr. W.W. Mol is huisarts te Curaçao

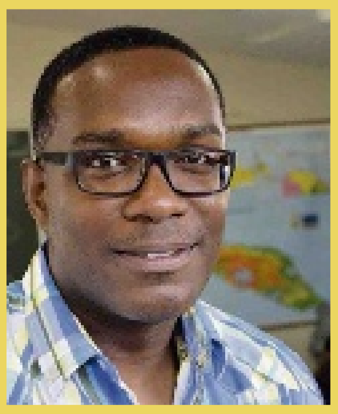

Work & Travel met Elton

'IJsland: aardrijkskundig paradijs!'

Hæ, góður dagur! IJsland is een paradijs voor degenen die van aardrijkskunde houden! Er zijn vulkanen, gletsjers, watervallen, geisers, heetwaterbronnen en scheuren in het landschap veroorzaakt door tectonische platen.

Tekst: Elton Sint Jago

IJsland heeft een van de beste levensomstandigheden ter wereld, het is er erg schoon en kent zeer weinig criminaliteit. Ik vond het wel een duur land en vóór de crisis van 2008, toen de IJslandse kroon circa 50 procent van haar waarde verloor, was het nog duurder. Over het algemeen vond ik de bevolking erg aardig en de meeste mensen spraken goed Engels. Gelukkig, want het IJslands is erg moeilijk.
Vanuit Milaan vloog ik naar Reykjavik met een tussenstop in Keulen. Het weer in IJsland is zeer wisselvallig, maar ik heb geluk gehad want de meeste dagen was het droog. IJsland is meer dan 2,5 maal groter dan Nederland maar heeft slechts 325.000 inwoners, waarvan meer dan de helft in en rond de hoofdstad Reykjavik woont.
Het centrum van Reykjavik is niet groot en kan in een dag bezocht worden. Mijn hostel stond aan de Laugavegur, de belangrijkste winkelstraat van Reykjavik. 's Nachts in het weekend is Laugavegur dé straat waar iedereen te vinden is. Het nachtleven vond ik bruisend en het was veel beter dan ik verwacht had. Entree voor alle clubs en pubs was gratis, maar voor drank moest je wel even in je portemonnee graven. Van de IJslandse keuken moest ik niets hebben. Heb geprobeerd om verrot haaienvlees te eten, maar de geur vond ik té smerig en kon het niet eten. Andere gerechten zoals bloedpudding, schapenkop en schapentestikels heb ik ook maar overgeslagen.
In Reykjavik bezocht ik de protestantse kerk 'Hallgrimskirkja' en vanuit de toren is er een mooi uitzicht over de stad. Bij het Nationaal Museum was er een expositie van oude foto's van IJsland en de rest van het museum ging vooral over de kolonisatie en opbouw van IJsland. Het eerste parlement dateert uit het jaar 930, toen de Vikingen van Noorse afkomst bij elkaar kwamen om afspraken en wetten te maken over het land. Door zijn isolatie ten opzichte van de rest van Europa, kon IJsland zijn oorspronkelijke cultuur en gewoonten grotendeels behouden.
Natuurlijk kon ik de Blue Lagoon niet missen, een van de populairste attracties van IJsland. Het is een geothermisch zwembad en spa met lichtblauw water met een temperatuur tussen de 37 en 40 graden Celsius. Er is witte silica-modder gratis beschikbaar, rijk aan mineralen, die je op je gezicht aanbrengt en na 5 á 10 minuten afspoelt en dit verschoont je gezicht. Ik vond het een zeer ontspannende en unieke ervaring.
Een tour langs de zuidkust bracht me bij de Sólheimajökull-gletsjer, twee watervallen en een dorp genaamd Vík í Myndal met 300 inwoners, dichtbij de zuidelijkste punt van IJsland. Hier waren prachtige zuilbazaltformaties te zien, lange stranden met zwart zand en de rotsformaties Reynisdrangar, Reynishverfi en Dyrhólaey; de laatste heeft de vorm van een boog. Ook bezochten we het Skogar Museum, waar je kon zien hoe mensen in dit gebied tot de jaren 60 in hun turfhuisjes geleefd hebben.

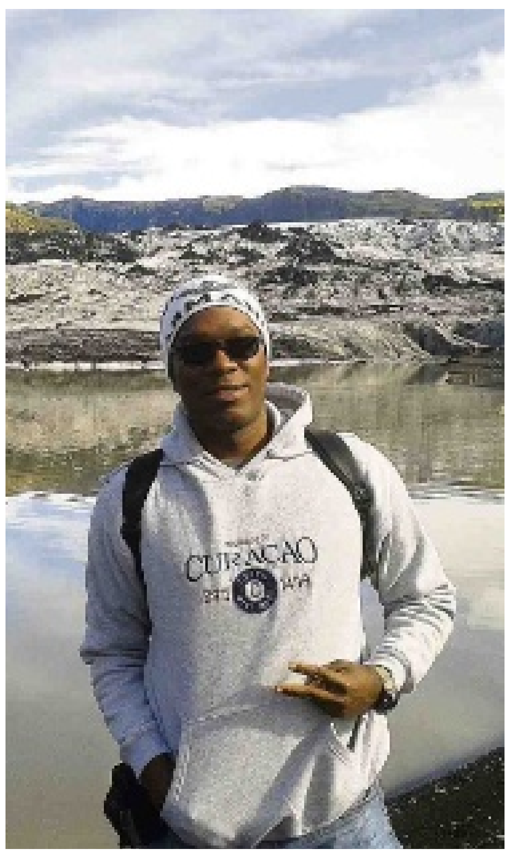

Reykjavik, gezien vanuit de toren van de kerk Hallgríms Kirkja.

De beroemde 'Golden Circle' deed ik ook. De eerste stop was bij de Gullfoss-waterval die ik groot, krachtig en indrukwekkend vond. Tweede stop was bij Geysir, naam van de plaats waar verschillende geisers te vinden zijn. Strokkur is de enige geiser die vaak in werking treedt. Iedereen stond er omheen met zijn camera, vinger op de knop om af te drukken zodra het hete water hoog in de lucht gespoten werd.

De laatste stop was bij Þingvellir Nationaal Park, een gebied van historische waarde voor IJsland. Hier kwam het eerste parlement bijeen en werd de onafhankelijkheidsakte ondertekend in 1944; daarvoor had Denemarken het voor het zeggen in IJsland. In dit gebied zijn er veel scheuren in het landschap te zien, veroorzaakt door het uit elkaar schuiven van de Noord-Amerikaanse en de Euraziatische tectonische platen. IJsland ligt namelijk precies op de Mid-Atlantische rug. Een zeer bijzonder verschijnsel vond ik het noorderlicht (Aurora Borealis), dat ik voor het eerst van mijn leven gezien heb. Gelukkig was het onbewolkt en het was duidelijk te zien aan de lichtgroene kleur die je langzaam zag bewegen!
In IJsland heb ik een 'yu Kòrsou' ontmoet die pas hier is komen wonen voor een aantal jaren. Haar naam is Diahann Atacho. Curaçaoënaars zijn ook overal te vinden hè!

IJsland was de moeite waard en een unieke ervaring. Ik ben erg blij dat ik er geweest ben!

Bedankt voor het lezen en tot de volgende keer.

Stokkur geyser

Blue Lagoon

Pilot-project Biba Amor krijgt vervolg

'Seksuele voorlichting niet los van emoties en zelfrespect'

Seksuele voorlichting houdt niet op bij een verhaaltje over bloemetjes en bijtjes. Bovendien is het een achterhaald concept dat menig adolescent in lachen doet uitbarsten. Wat hebben bloemen en bijen te maken met het gebruik van condooms? Of loopt die bij ook het risico een seksueel overdraagbare aandoening op te lopen op die bloem?

Tekst: Marja Berk

Het MIL is een van de scholen waar Biba Amor is geintroduceerd.

Menig kind doet de kennis op via vriendjes, er ontstaan de wildste verhalen. Zoals het misverstand dat je niet zwanger kunt raken bij het eerste seksuele contact bijvoorbeeld. Nee, seksuele voorlichting dient terdege overwogen en deskundig gegeven te worden. Maar wél op een leuke manier natuurlijk.

Met dit in het achterhoofd begonnen Pharetza Bertad-Damon en Jeanine Constansia-Kook het project Biba Amor. Een kopie van het Nederlandse concept, waar de voorlichting reeds op de scholen begint. Beide vrouwen zijn verbonden aan het ministerie van Volksgezondheid, Milieu en Natuur.
Bertad-Damon steekt desgevraagd van wal. "Biba Amor gaat niet alleen over voorlichting over seks, maar heeft ook te maken met emoties, gevoelens, normen, waarden en zelfrespect. We zijn momenteel bezig met een pilot op vijf scholen, waarbij leerlingen op school een lespakket krijgen met twaalf modules. De betrokken docenten hebben een opleiding gehad om dit te begeleiden en de kennis over te brengen. Natuurlijk wordt er eerst een voormeting gedaan en checken we wat de leerlingen al weten over seksualiteit en de daarbij behorende risico's. Het bestaat uit een vragenlijst die gericht is op kennisvragen, risicovragen, attitudevragen. Uiteraard anoniem."
Op tafel liggen diverse brochures en de cover laat inderdaad een prachtige bloem, inclusief een bij, zien. Bertad-Damon is projectcoördinator van Biba Amor en neemt haar taak serieus. "Na het doorlopen van het lespakket maken de kinderen een toets en krijgen vervolgens een certificaat. We doen ook een na-meting om te kijken wat er is blijven hangen van de lesstof en hoe dit wordt gebruikt."
De leeftijd van de kinderen die het lespakket krijgen varieert van elf tot achttien jaar. Het lespakket waar Bertad-Damon op doelt is niet alleen gericht op seksuele voorlichting; het gaat meer om gedegen educatie. "Voorlichting kan iedereen wel geven, maar we willen de kinderen doordringen van bewustwording en het nemen van verantwoordelijkheid voor eigen lichaam en geest. Op die manier kunnen zij de juiste keuzes maken. Je hoeft geen seks te hebben als je dat niet wilt!"
Biba Amor is zich bewust van het feit dat veel ouders de benodigde voorlichting niet kunnen of willen overbrengen op hun kinderen. Jeanine Constansia-Kook heeft tot dusverre geluisterd. Zij is beleidsdirecteur en de projectschrijver van het geheel. "Het begon eigenlijk heel spontaan. Twee collega's gingen naar Nederland in verband met een samenwerkingsovereenkomst met de GGD in Amsterdam. Omdat zij wisten dat ik al bezig was met seksualiteit en het opzetten van daarbij behorende lesinstrumenten hebben zij een project uit Nederland meegenomen: 'Lang leve de liefde'. Wij hebben dit onder de aandacht gebracht bij de Usona en we kregen een akkoord."
Na het afronden van de modules wordt er met de leerlingen en de docenten geëvalueerd om eventuele knelpunten naar boven te krijgen. De positieve punten worden behouden en waar nodig uitgekristalliseerd. De leerlingen zijn enthousiast en gaven zelf veel tips. Een van de negatieve aspecten die er uitkwam was dat het lespakket te 'vernederlandst' was. Er werd een kloof gevoeld tussen datgene wat gepresenteerd werd en de eigen kennis op het gebied van seksuele ontwikkeling. "In Nederland maakt seksuele educatie nu eenmaal wat meer deel uit van de opvoeding als je het met Curaçao vergelijkt", aldus Constansia-Kook. "Er rust hier toch meer een taboe op seks dan in Nederland en Nederlandse jongeren worden in dat opzicht als volwassenen beschouwd. De kennis is groter. Twee belangrijke zaken kwamen uit die evaluatie. De leerlingen wilden situaties geschetst zien die meer bij hun belevingswereld passen. Bovendien wilden ze meer informatie over het aanbreken van de adolescentie-periode en de lichamelijke en emotionele ontwikkeling die daarmee gepaard gaat."
Een niet minder belangrijk aspect was de vraag of er iets met de ouders gedaan kon worden. Daar werd op ingespeeld en Biba Amor besloot de ouders bij het geheel te betrekken. Bertad-Damon is van mening dat de communicatie tussen jeugd en ouders op het gebied van seksualiteit sterk verbeterd zou moeten worden.

Opkomst ouders workshop laag

"Ouders moeten op de hoogte zijn van hetgeen hun kinderen bezighoudt. Wat de leerlingen op school leren moet thuis besproken kunnen worden." De ouders worden uitgenodigd deel te nemen aan een workshop. Zij leren zo hoe om te gaan met vragen van de kinderen, voortvloeiend uit dat lespakket. Aan het eind krijgen ze een boek mee naar huis. Zie het als een naslagwerk."
Hoe staat het met de opkomst van die ouders? "Slecht, helaas", verzucht Bertad-Damon. "We hadden er meer van verwacht, maar je moet de deelname blijven stimuleren. Kijk, als dochterlief toch zwanger raakt, zitten ze met de handen in het haar. Maar veel ouders denken dat je van een eerste keer seks niet zwanger kunt raken. Als de dochter dan vertelt slechts één keer seks te hebben gehad, wordt ze niet geloofd."
De workshop is bedoeld om communicatievaardigheid te krijgen over thema's als seksualiteit en emotie. Constansia-Kook vult aan: "Je moet een open deur zijn voor je kind. Als het kind niet met zijn vragen bij de ouders terecht kan, gaat het ergens anders heen, waarbij het risico bestaat dat er verkeerde informatie wordt overgebracht." Er wordt door deelnemende ouders positief gesproken over het bestaan van het project. Ze zijn zelfs van mening dat het moet blijven bestaan, dat het een echt programma moet worden. De educatie van Biba Amor richt zich niet alleen op scholen en ouders. Ook van internaten komt het verzoek binnen om de aldaar verblijvende kinderen het lespakket voor te schotelen. Voor tienermoeders mag het op het eerste gezicht dan te laat zijn, maar daar is Constansia-Kook het niet mee eens. "Nee, het is ook belangrijk voor de verdere inrichting van je leven. Je kunt met deze educatie een tweede ongewenste zwangerschap voorkomen, niet geheel onbelangrijk lijkt me."
Eén van de onderdelen uit het lespakket omvat het voorkomen van een seksueel overdraagbare aandoening (SOA). Kennis over het gebruik van condooms is dan ook essentieel. "We worden ook wijzer van de gesprekken met kinderen, je hoort wat er op straat gebeurt, dus daar spelen we op in. We voeren die gesprekken niet separaat, het zijn jongens en meisjes bij elkaar. Als je een vertrouwenssituatie hebt gecreëerd, zijn de kinderen heel open. Op die manier kunnen ze ook van elkaar leren. Je ziet dat jongens van huis uit een andere seksuele opvoeding krijgen dan meisjes. De verantwoordelijkheid van condoomgebruik wordt nog steeds bij de jongen gelegd, terwijl het heel belangrijk is dat meisjes ook voorzorgsmaatregelen nemen. Helaas word je dan niet als 'eerbiedige' dame gezien om het maar eens zwak uit te drukken."

De vragen uit de modules beginnen vaak onschuldig. 'Heb je weleens een jongen/meisje gekust? Hoe werd er dan gekust? Was het onschuldig of was het een echte tongzoen? Gebeurde het met of zonder kleding? Wat weet je van anticonceptie? Werd je wel eens gedwongen bepaalde handelingen uit te voeren?' Zo worden de vragen langzaam uitgediept en wordt er verder ingegaan op de ervaring die het kind heeft opgedaan.
Biba Amor onderwijst niet alleen in seksualiteit, zij leren de docenten ook signalen op te vangen van kinderen die misbruikt worden. "Als een docent merkt dat een leerling het moeilijk heeft tijdens de lesstof, wordt er dieper op ingegaan. Eventueel kan er een psycholoog ingeschakeld worden om de problemen naar boven te krijgen en wordt het kind begeleid. Die psycholoog zit ook op vaste tijden op school, zodat kinderen in staat worden gesteld op eigen initiatief binnen te lopen. Op een plek waar niemand kan zien dat je er binnenstapt. Kijk, als een kind in de thuissituatie wordt misbruikt, is vaak de school de enige veilige plek. Er zijn ook kinderen die ons uit eigen beweging benaderen, omdat ze niet meer weten hoe ze met de situatie moeten omgaan. Daarom is die begeleiding zo belangrijk en leren ze dat de situatie waarin ze zitten, niet normaal is."
Ondanks het feit dat de vragenlijsten anoniem worden ingevuld, kan er wel bepaald worden uit welke klas het kind komt. Als er wordt aangegeven dat het kind gedwongen werd iets tegen zijn of haar zin te doen, wordt er dankzij training van de docent gesignaleerd om welk kind het gaat.
Het ligt in de bedoeling om de huidige pilot om te zetten in een programma, waar meer scholen aan deel kunnen nemen. De droom is het lesprogramma te integreren in de schoolopleiding, een joint-venture tussen onderwijs en gezondheid. Waarbij wordt uitgebreid richting Oostpunt en Westpunt. "Alle adolescenten op Curaçao moeten de gelegenheid krijgen om zich te bewapenen en te ontplooien als het om seksualiteit gaat. Je kunt je eigen weg bepalen, als je maar weet welke mogelijkheden er tot je beschikking staan", aldus Constansia-Kook. Maar er bestaat ook nog een andere kant. "We hebben van leerlingen de vraag gekregen om een module over abstinentie op te nemen. Zij willen meer weten over onthouding voor het huwelijk. Het vloeit voort uit verkering die meisjes krijgen en te maken hebben met een jongen die is opgevoed met de gedachte dat je 'moet scoren'.

De kennis over seksualiteit werd ook op volwassenen overgebracht door middel van de 'Think Red Campaign'. Deze campagne richtte zich onder meer op een groot bedrijf waar over het algemeen mannen werken, Selikor. "We willen de cultuur niet veranderen, maar ook volwassenen hebben onvoldoende kennis over seksualiteit en gezondheid. Bij prostaat- of baarmoederhalskanker moet je weten waar je mee te maken hebt, de symptomen onderkennen. HIV kwam zeker ook aan bod, daar bestaan eveneens de nodige misverstanden over, hoor. Het gaat dus om de eigen seksuele verantwoordelijkheid en datgene wat je op een ander overbrengt." Het 'Red Campaign'-initiatief werd zeer positief ontvangen en beide vrouwen zijn ervan overtuigd dat het zin heeft gehad. Dat bleek ook uit de recente vraag wanneer de campagne weer zou beginnen. En daar wordt aan gewerkt.

Train de trainer Bonaire.

Lodewijk Daniël Gerharts

Lodewijk Daniël Gerharts, geboren in Nederland in 1901, kwam in 1926 naar Curaçao en vestigde zich in 1931 op Bonaire. 'Mijnheer LD' was 50 jaar lang een pionier op velerlei gebied, een succesvol ondernemer en een man met visie: hij haalde de KLM naar Bonaire en bouwde het eerste toeristenhotel van het eiland. Het is dit jaar, op 31 oktober, 30 jaar geleden dat hij overleed (1983). In de jaren daarvoor had hij zijn memoires op papier gezet. Deze werden nooit eerder gepubliceerd. Hierbij volgt daaruit een hoofdstuk, samengesteld door Evert Bongers. Publicatie met toestemming van Hugo Gerharts.

Flamingo Airport

Reeds in de Raad van Politie werd aangedrongen op een ander vliegveld en Landraad Charles Hellmund sprak in de vergadering van 22 september 1943, bij het afscheid van gezaghebber Piet van Leeuwen, dat hij dankbaar was voor hetgeen de gezaghebber had gedaan gedurende zijn ambtsperiode. "Weliswaar hadden wij wat meer gewenst dat nog onder Uw bestuur had kunnen plaats vinden, zoals bijvoorbeeld een nieuw vliegveld dat ook in de regentijd bruikbaar zou zijn, doch hier kan ik de verleiding niet weerstaan, nog eventjes te laten uitkomen dat ik denk dat wij in deze dikwijls wat stiefmoederlijk door Curaçao worden behandeld." Het oude zeer bekende liedje!

In 1945 werd het nieuwe vliegveld dat gedoopt werd 'Flamingo Airport' in gebruik genomen. Een grote verbetering. Er was ook een stationsgebouwtje dat voor het aantal passagiers van die tijd uitstekend bruikbaar was. Een gezellig stationnetje dat tot einde 1977 heeft dienst gedaan.

De asfaltbaan werd neergelegd op een onderlaag van diabaas. Het regenwater, dat ten oosten van Antriol en Kralendijk valt, stroomt naar het zuiden (later ook langs het kerkhof voor een deel naar zee) en wanneer het een jaar is van zware regenbuien, dan staat het water vanaf plantage Lima tot aan de Kerkweg. Het is gebeurd dat men met een bootje van Playa Pariba naar de R.K. kerk kon varen. Het water stond tegen Terra Corra, dat wat hoger ligt, soms anderhalve meter hoog. Onder het vliegveld was wel een afvoerkanaal gemaakt, doch langs een groot gedeelte van de baan stond het water tegen de hygroscopische diabaas, die het water absorbeerde als een grote spons. Zodra de regentijd voorbij was en de zon zijn werk deed, droogde de onderlaag van het veld in en de diabaas kromp. Er ontstonden scheurtjes in het baanoppervlak die langzaam groter werden wanneer de zware machines er over heen reden.

Op een zekere dag vertrok een DC-3, reed van het platform naar de baan. Bij het verlaten van het platform moest de machine een bocht maken, de druk van het rechterwiel werd groter en daar ging het rechterwiel van de DC-3 door de asfaltlaag in een gat van zeker een halve meter diep. De 'Oriol' uit de modder van Subi Blanco trekken was kinderwerk vergeleken bij het uitgraven van het wiel uit de diabaas bedekt met een asfaltlaag.

In het jaarrapport van het Eilandgebied van het jaar 1952 werd geconstateerd dat er verscheidenen slechte plekken in de baan waren ontstaan, dat aanbevolen werd een geheel nieuwe baan te maken in plaats telkens grote sommen uit te geven voor reparaties.

Er werd door de Regeringsraad een bedrag van fl. 900.000.- op de begroting van 1953 gezet. De nieuwe baan zou naast de oude baan gelegd worden.
In de laatste maanden van 1953 begon het werk voor de nieuwe baan, die gereed kwam in 1955.

(Volgende week: De nieuwe startbaan)

Haags Hotel Des Indes:

Van feestpaleis tot sterrenhotel

Hotel Des Indes is een van de paradepaardjes van de Nederlandse hotellerie. Het heeft de naam statig te zijn, maar het is er ontspannen. Buiten het zakenseizoen kan je er terecht voor een prima prijs. Dan heb je ook wat: een geweldig mooie kamer met een royale badkamer, in het hartje van Den Haag. Gratis en voor niks praat de conciërge je helemaal bij over het hotel en wat er buiten zo-al te doen is. Onze medewerker Marius Bremmer ging er kijken, sliep er lekker en doet een interessante hotelhistorie uit de doeken.

Tekst en foto's: Marius Bremmer

Dat waren nog eens tijden! Je was baron en je liet in Den Haag gewoon je eigen feestpaleis bouwen! Die gedachte wordt werkelijkheid voor baron Willem Diederik Arnoud Maria van Brienen van de Groote Lindt. In 1858 koopt hij aan het Lange Voorhout, een statige groene laan in hartje Den Haag, drie bestaande huizen, laat deze slopen en bouwt er een feestpaleis. De baron is adviseur van koning Willem III maar woont zelf niet in Den Haag. Het lijkt hem veel handiger aan het Lange Voorhout een eigen optrekje te hebben om er de gebraden haan uit te hangen. Het paleis krijgt een riante binnenplaats, er komen stallen en speciale verblijven voor bedienden. En voor die feesten natuurlijk een mooie balzaal, want daar was het uiteindelijk allemaal om te doen. Gasten konden - waar vandaag de dag de ingang van het hotel is - zelfs met de koets naar binnen rijden.

Gigolo

Eigenlijk was het idee van de baron natuurlijk te gek voor woorden. Na zijn overlijden in 1863 verkopen zijn erfgenamen het feestpaleis dan ook maar weer: het wordt hen te duur. De volgende eigenaar geeft er een nieuwe bestemming aan: een hotel. Sinds 1881 draagt het de naam 'Hotel Des Indes'. Het revolutionaire voor die tijd is dat er per verdieping een badkamer komt. Dat heb je in die dagen nergens nog, wat een luxe! In die beginjaren zijn er behalve gasten op de kamers veel overdadige feesten en exclusieve banketten.

Het hotel komt pas goed op de kaart te staan als in 1899, op initiatief van de Russische tsaar Nicolaas II, in Den Haag de eerste vredesconferentie wordt gehouden. Den Haag stroomt vol met regeringsleiders en diplomaten uit de hele wereld, de kassa van Des Indes ratelt.

Al in 1900 heeft Des Indes op iedere kamer een directe telefoonverbinding met de receptie en ook op alle kamers wastafels met koud én warm stromend water. In 1902 komt er een hydraulische lift die werkte op de druk van de duinwaterleiding.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog is het echter bijna gedaan met Des Indes. Uiteindelijk komt het hotel in handen van de Nederlandse Staat, zodat het pand als hoogwaardig hotel behouden blijft. Dat blijft innovatief, en niet alleen met technische snufjes. In 1925 krijgt het hotel een primeur in de vorm van een eigen gigolo, in die tijd het woord voor een danser die de ongetrouwde dames vermaakt.

Duitsers en onderduikers

Als koningin Emma in 1930 in Des Indes haar tweeënzeventigste verjaardag viert breekt er brand uit. Een grote verlichte letter 'E' vat vlam en het vuur verspreidt zich snel. De brandschade dwingt tot een grondige verbouwing, die men aangrijpt om maar meteen een derde verdieping op het bestaande complex te bouwen.

Bij het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog vlucht manager Jean Jacques Rey naar Engeland; zijn vrouw komt daarbij om het leven. Hotel Des Indes wordt een geliefde ontmoetingsplek van de Duitse bezetters in Den Haag. Op de bovenste verdieping van het hotel houdt het management joodse onderduikers verborgen in de duiventil. Zij overleven de oorlog allemaal.

In 1971 dreigt het hotel opnieuw te moeten sluiten. Belangrijke politici als Biesheuvel, Schmelzer en Tilanus eten er bijna wekelijks en dat helpt; daardoor is er voldoende politiek draagvlak om in te grijpen. Vanaf 1972 is het hotel weer in particuliere handen. Het wordt opnieuw ingrijpend gerenoveerd. Het verouderde kolenfornuis in de restaurantkeuken wordt vervangen, net als de nog amper functionerende centrale verwarming op stoom.

Beroemdheden

In Des Indes slapen vele beroemdheden. Het bezoek van de Zuid-Afrikaanse leider Paul Kruger is legendarisch. Nederland sympathiseert met de strijd van de aan Nederland verwante Zuid-Afrikaanse boeren tegen de Britten. In 1900 nodigt koningin Wilhelmina de president van de Republiek Zuid-Afrika uit om naar Nederland te komen. Beroemd is de foto waarop boerenleider 'Oom Paul', met hoge hoed in de hand, vanaf het balkon van het hotel enkele fans toezwaait. Hij verblijft er een maand en uit de archieven dook op dat hij vooral zeetong, appeltaart en pudding bestelde.

In 1931 overlijdt de beroemde balletdanseres Anna Pavlova in het hotel. Ze liep kort daarvoor een dubbele longontsteking op toen ze bij een treinongeluk de helpende hand had uitgestoken naar gewonde slachtoffers. Tijdens haar sterven houdt ze het kostuum van de dans 'De Stervende Zwaan' in haar handen.

Maar er liggen meer beroemdheden tussen de lakens in Des Indes. Om even een greep te doen: de Amerikaanse president Dwight D. Eisenhower, de Ethiopische keizer Haile Selassi, de Zuid-Afrikaanse aartsbisschop Desmond Tutu, de Franse presidenten François Mitterand en Jacques Chirac en José Manuel Barosso, voorzitter van de Europese Commissie.

Ook andere VIP's kiezen het kussen van Des Indes uit om hun beroemde hoofd te ruste te leggen: luchtvaartpionier Charles Lindbergh, the Rolling Stones, Prince, sir Roger Moore en The Spice Girls.

Gele gevel

Sinds januari 2003 maakt het hotel - dat nu 92 kamers heeft - deel uit van de hotelketen Starwoods Hotels & Resorts. Zusterhotels zijn het Sheraton Schiphol en Hotel Pullitzer Amsterdam. Acht jaar geleden gaf Starwoods het oude hotel weer een facelift en er werd weer een verdieping bovenop gebouwd. Men schilderde de witte gevel geel.

Het hotel is nu bijzonder open van opzet. Vanaf de entree loop je door de lobby zonder tussendeuren naar de lounge, de bar en het restaurant; dagjesmensen ervaren zo geen enkele barrière om binnen wat te gebruiken. De rotonde waar gasten vroeger hun koets konden keren is nu inpandig en nog steeds als zodanig herkenbaar. Je kunt je precies voorstellen waar de baron vroeger heeft gestaan om zijn gasten op te wachten!

Tegenwoordig komen er veel business-gasten voor lunch, high tea of diner. Ook komen er veel shoppers van de Denneweg om de hoek, een exclusieve Haagse winkelstraat. Des Indes ziet het aan Google: veel hits als het gaat om de high tea.

Voor business-gasten ligt het hotel supercentraal: dichtbij de binnenstad, dichtbij ministeries en dichtbij ambassades. Ook komen er veel groepen vergaderen, daarvoor heeft het hotel acht meeting rooms met namen als 'Emmazaal' en 'Salon Van Brienen'. Moeten de vergaderaars meer van de binnenlandse markt komen, de hotelkamergasten komen meest uit het buitenland: veel Amerikanen, Britten, maar ook Russen en Arabieren.

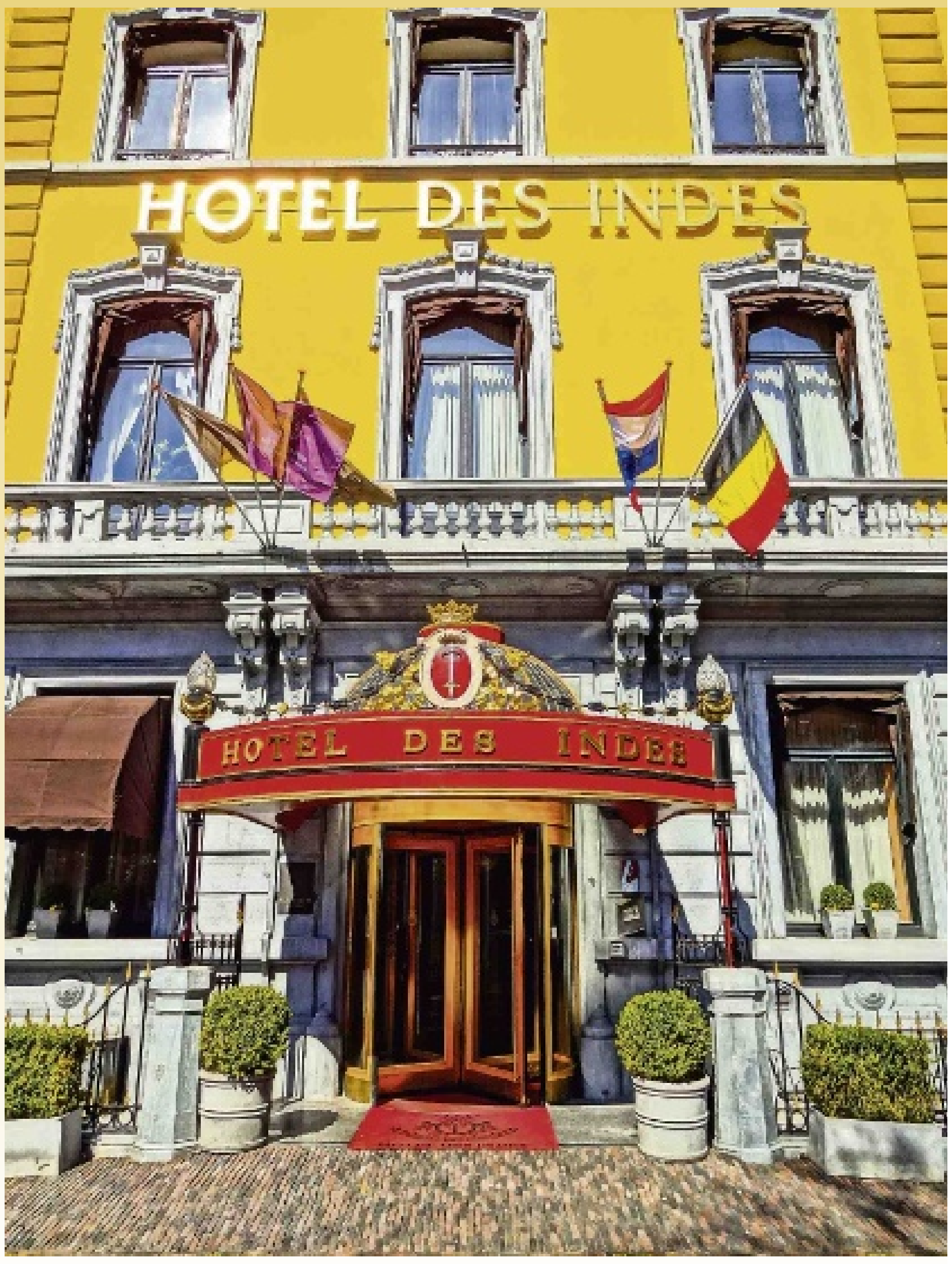

Acht jaar geleden schilderde men de gevel geel en kwam er nog een verdieping bovenop.

Unique selling point is ook de beroemde Anna Pavlova-cigar lounge. In deze ruimte stierf de beroemde balletdanseres. Hier mogen alleen sigaren gerookt worden en geen sigaretten. Uiteraard is er in deze ruimte - conform de Nederlandse tabakswetgeving - geen personeel aanwezig. Af en toe huurt men deze zaal af voor besloten rookbijeenkomsten, maar er is dus geen uitgebreide bediening. Hapjes en drankjes betrek je zelf van de bar.

Het geheim van Des Indes is toch wel de uitstraling; de historie, de cultuur die in het hotel hangt, de sfeer van vroeger met een hedendaagse insteek. En dat op een prachtige rustige locatie in hartje Den Haag! Ondanks diverse verbouwingen is men erin geslaagd om het interieur zo origineel mogelijk te houden. De kroonluchters in de balzaal zijn uniek en op de deurknoppen van de vergaderzalen zie je nog de initialen van de baron die hier ooit zijn feestpaleis begon.

www.hoteldesindesthehague.com

Baron Willem Diederik Arnoud Maria van Brienen van de Groote Lindt.

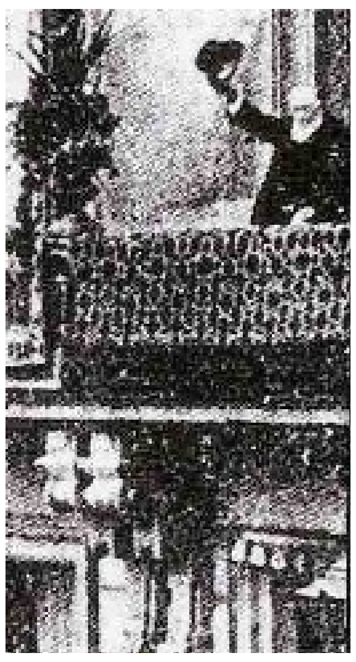
Beroemd is de foto waarop boerenleider 'Oom Paul', met hoge hoed in de hand, vanaf het balkon van het hotel enkele fans toezwaait.

De beroemde Anna Pavlova-cigar lounge.

Speciale conciërge

Marianne Wieffering is hoofdconciërge bij Des Indes. Zij is aangesloten bij de internationale beroepsorganisatie van hotelconciërges Les Clefs d'Or (= de gouden sleutels), herkenbaar aan de twee gouden sleutels op haar beide revers. "Tophotels zoals het Amstel Hotel en de grotere merken in Londen en Parijs hebben allemaal een conciërge die bij onze beroepsgroep is aangesloten. Onze rol is voortgekomen uit die van bell boy, wij zijn geen butler. We zijn als conciërge verantwoordelijk voor alle gastenverzoeken. Ons motto is: 'wij verkopen geen nee', of het nou om simpele of om ingewikkelde vragen gaat." Wieffering maakt soms complete dagprogramma's voor nationale en internationale gasten, regelt limousines of boekt hun doorgaande vlucht.

"Soms willen gasten de hele kamer aangekleed hebben met bloemen of naar een museum buiten de openingstijden. Het lukt me vaak ook nog om dan wat te regelen."

Internationaal heeft Les Clefs d'Or bijna vierduizend leden verdeeld over vijftig landen Je kunt alleen na ballotage lid worden van Les Cléfs d'Or: "Men komt dan onder meer bij je kijken, dat noemen we een werkplekbezoek. Het is een heel traject. Het is nog wel een beetje een mannenwereldje, van de vijfenzestig leden in Nederland zijn er nu vier vrouw. Gelukkig zien we hier langzaam aan verschuiving in komen." Des Indes maakt deel uit van 'the Luxury Collection' van Starwoods Hotels & Resorts, dan is conciërgeservice verplicht." Wie eenmaal conciërge is bij een belangrijk hotel, blijft daar heel lang zitten; Marianne Wieffering: "Je succes staat of valt met je netwerk, daar moet je het van hebben. Er komen vrijwel nooit posities vrij, zo boeiend is het werk."

www.uichlesclefsdor.org

Culturele Agenda

Dance Company Turning Point

De tweede editie van Dance Curaçao wordt vandaag feestelijk afgesloten met twee voorstellingen in La Tentashon. Eén voorstelling om 17.00 uur en één om 20.00 uur.

Ook Dance Date Curaçao onder leiding van choreografe Min Hee (onder meer So you think you can dance) heeft haar première tijdens deze voorstelling. Kaarten kosten 15 gulden en zijn te koop bij Dansschool Turning Point op de Orionweg 7B, achter Burger King Saliña. Tel. 4650331. Blijf op de hoogte en volg ons op Facebook: www.facebook.com/DanceCuracao

Schilderen op glas

Miryam Monasterios, een Venezolaanse glas-artieste, geeft bij Ara Pacis Studio aan de Roodeweg 156D een cursus 'Schilderen op glas' volgens de 'Grisaille'-methode. Voor informatie kunt u bellen naar 664.7232 of emailen naar info@arapacisart.com De website is: www.arapacisart.com

'Poësie in steen'

Tot en met 19 oktober is bij Gallery Alma Blou de expositie van Hortence Brouwn getiteld 'Poësie in steen' te bezichtigen. De beeldhouwster is geen onbekende op het eiland. Ze is vooral bekend geworden, lokaal en in het buitenland, met haar 'Big Mama'. Het bronzen beeld, zittend voor de ingang van Museo Kura Hulanda als ode aan de sterke moederfiguur, die ondanks haar niet meer zo jonge leeftijd, nog fier de wereld om zich heen aanschouwt. Haar haren in rollers, alsof ze zich nog moet klaarmaken om op stap te gaan. Ook bij het Avila Hotel zit de 'Big Mama' op een bankje op het terras. Dit keer gekapt en wel. Hortence Brouwn werkt sinds 1998 met de stenen van de Tafelberg. In 1996 was zij een van de oprichters van de bronsgieterij. Zo kon ze ook lokaal haar beelden gieten in brons. In het jaar 2011 had ze haar laatste expositie in Gallery Alma Blou. Voor deze expositie heeft Brouwn allemaal nieuwe beelden gemaakt, zowel uit steen van de Tafelberg als marmer en ander gesteente. Ook stelt ze een aantal bronzen beelden tentoon.

De Gallery is open van maandag - vrijdag van 09.30 - 17.30 uur en zaterdag van 10.00 - 14.00 uur. Voor meer info: www.galleryalmablou.com

'Oceanië'

In Landhuis Bloemhof is een indrukwekkende verzameling ethnografische kunst, die ook te koop wordt aangeboden, te bezichtigen tot en met 16 oktober. Deze expositie behelst een bijzondere verzameling kunst, gebruiks- en religieuze objecten afkomstig van diverse stammen uit de Zuidoost-Aziatische regio, genaamd Oceanië, waaronder Nieuw-Guinea, Timor en honderden andere eilanden, die in de loop der jaren verzameld zijn door het echtpaar Ruud en Inge Janknegt-van Gendt. Deze objecten zijn veelal gemaakt van hout, steen, beenderen en soms gedecoreerd met onder meer verf van natuurlijke stoffen, veren en schelpen. Ze vertegenwoordigen sterke symbolen van voorouders, goden en geesten. Elke stam heeft haar distinctieve signatuur. Hoofdbestanddelen vormen beelden afkomstig uit Papua-Nieuw-Guinea (Sepik rivier), West-Irian (Asmat) en Borneo (Kalimantan). Landhuis Bloemhof is geopend van dinsdag tot en met zaterdag van 09.00 - 14.00 uur.

Rondleidingen Ascencion

Stichting Vormingscentrum Landhuis Ascension organiseert op de donderdagen 17, 24 en 31 oktober een rondleiding door het fraai gerestaureerde en gemeubileerde landhuis.

Vanaf 08.30 uur staat de koffie klaar. De beheerder brengt u op de hoogte van de bijzonderheden en wetenswaardigheden van het Landgoed Ascencion en de flora en fauna in het omliggende natuurgebied. De rondleiding duurt ruim een uur. Deelname 10 gulden p.p., koffie, cake en limonade bij aankomst inbegrepen. Deelname is uitsluitend mogelijk bij opgave via tel: 8641950 of 5187265 of per mail: info@landhuisascencion-curacao.com

Luis H. Daal: dynamische duizendpoot

De collectie van Luis Henrique Daal is afgelopen zaterdag, 5 oktober, door zijn weduwe Rosemarie Daal-Blesch, overgedragen aan de Mongui Maduro Bibliotheek. Stichting Mongui Maduro zal de collectie toegankelijk maken en ter raadpleging beschikbaar stellen. Henry Habibe leerde Daal kennen als een veelzijdige en dynamische persoonlijkheid. In dit artikel schetst hij een beeld van hem middels de briefwisseling die hij met hem onderhield.

Tekst: Henry Habibe

Ced Ride (staand), zong tijdens de bijeenkomst waarbij de collectie werd overgedragen teksten van de overleden dichter. Zittend links: weduwe van Luis Daal, Rosemarie Daal-Blesch en rechts Ena Dankmeijer-Maduro, voorzitter van de Stichting S.A.L. (Mongui) Maduro.

Luis H. Daal bij een van zijn vele lezingen.

Luis Henrique Daal werd in 1919 op Curaçao geboren. Al vrij vroeg begon hij zich als schrijver te ontplooien. Na 1936 begon zijn naam onder artikelen te prijken in alle op Curaçao verschijnende kranten, zowel in Papiamentstalige als in Spaans- en Nederlandstalige bladen.

Hij zat op de St. Vincentiusschool en volgde meer uitgebreid onderwijs op het St. Thomas College. Daarna volgde hij buitenlandse cursussen en verwierf veel kennis als een autodidact over allerlei onderwerpen. Hij schreef voor verschillende kranten (ook voor buitenlandse bladen) en bekleedde de positie van hoofdredacteur en directeur van La Prensa. Daal vertrok in 1950 naar Spanje en vestigde zich in Madrid waar hij een cursus journalistiek ging volgen. Hij legde in 1953 het examen tolk-vertaler af. Tijdens zijn verblijf in Madrid publiceerde hij in verschillende tijdschriften en bladen.

Ik zou, nu de overdracht van de Collectie van zijn werken (van Den Haag naar Curaçao) plaatsvindt, wat meer aandacht willen vragen voor de dynamische persoon die Daal was. Toen ik in 1962 met hem in Madrid kennismaakte, bruiste hij van enthousiasme en was met talloze dingen tegelijk bezig. Hij werkte daar als tolk en vertaler voor diverse Spaanse ministeries en voor de Nederlandse ambassade. Nadat hij ruim tien jaar in Madrid had gewerkt, keerde hij voor een jaar naar zijn eiland terug.

In dat jaar (1960-1961) werkte hij op Curaçao onder meer aan een nieuwe schrijfwijze voor het Papiaments. Hij bood de Antilliaanse overheid een rapport aan waarin hij het voorstel deed een commissie te benoemen om de voorgestelde spelling te bestuderen, en - na goedkeuring - die spelling officieel in te voeren. Dat deed Daal onofficieel en zonder daarvoor een opdracht gekregen te hebben. In die commissie, waarvan hij de voorzitter was, zaten taaldeskundigen als Antoine Maduro en Enrique Goilo, journalisten en bekende schrijvers als Pierre Lauffer, Guillermo Rosario en Tuyuchi. In totaal 33 personen, inclusief twee Arubanen. Daal: "Heel toepasselijk noemde ik de commissie 'Foi hopi, un só' (Uit velen één)." Het rapport 'Foi hopi, un só' kwam in 1961 tot stand nadat hij een jaar lang overleg had gepleegd met genoemde in het Papiaments schrijvende auteurs.

Het feit dat er omstreeks 1975 nog steeds geen officiële spelling bestond was voor Daal zeer teleurstellend. Met een kritische verwijzing naar de niet daadkrachtige politici van toen concludeerde hij in een interview met de *Amigoe* (1976): "De hele zaak heeft niets meer te maken met wetenschappelijke problemen. (...) Alle door deskundigen officieel aangeboden spellingen zijn fonologisch (dus gebaseerd op uitspraak, niet op oorsprong) en dekken elkaar voor 90 procent. (...) Als ik éventjes maar minister van onderwijs mocht zijn zou ik binnen drie maanden een spelling introduceren. Ik hoef niet aan mijn politieke huid te denken."

Toen hij in Spanje terug was (1961) verkeerde Daal nog in een koortsachtige stemming naar aanleiding van de spellingkwestie op Curaçao. Van zijn gedistingeerde uitstraling heb ik gelijk kunnen proeven. Hij droeg een hoed die hem een deftig voorkomen gaf. We bezochten een van de typische Madrileense cafetaria's. Hij sprak zeer geanimeerd over zijn werkzaamheden, terwijl hij aan zijn glaasje nipte. Ons gesprek ging vooral over taalkundige kwesties. Ik was toen pas in Nijmegen begonnen aan mijn studie Spaans en was dus een-en-al-oor. Hij vertelde, bijvoorbeeld, hoe hij te werk was gegaan om het Spaans tot in alle finesses te beheersen. Hij begaf zich overal naar toe om 'contact' te maken en aandachtig te luisteren naar alle nuances van het Spaans. Zo ging hij zelfs stierengevechten bijwonen om naar de spontane reacties van de Spanjaarden te luisteren. Maar ook andere culturele evenementen maakte hij mee. Sinds onze eerste kennismaking ontstond er een vriendschap die tot aan zijn overlijden in 1997 duurde.

In Nijmegen bestond de Vereniging van Antilliaanse studerenden, CANOA. Het leek mij een goed idee om deze taal-wetenschappelijk ingestelde yu di Kòrsou (met zijn grote kennis van talen en cultuur) eens te 'strikken' voor een lezing voor CANOA. Zijn bereidwilligheid om dat te doen was groot. Zo schreef hij me een brief (hij verbleef toen even in Den Haag), waarin hij het volgende naar voren bracht. Ik citeer:

Met bijzonder veel genoegen zou ik gevolg hebben gegeven aan je uitnodiging tot het houden van een lezing voor de Vereniging van Antilliaanse Studerenden in Nijmegen, indien ik niet op het punt stond terug te keren naar Madrid.(...)
Laten wij afspreken dat ik bij mijn eerstvolgend bezoek aan Nederland op je voorstel zal ingaan en dan zal spreken in het kader van wat samengevat zou kunnen worden onder de titel 'Intiem gesprek met onze eigen taal (...).

Daal legde tevens uit waarom hij in het Papiaments wilde spreken:

Ik denk ook dat het goed zou zijn om die lezing in het papiaments te houden, want lezingen in het Nederlands hebben jullie genoeg op je programma staan, maar in het papiaments dat komt niet dagelijks voor, hoewel er wel behoefte aan is.

Hij bracht ook naar voren hoe hij zich 'de zaak' had voorgesteld en vervolgde:

Ik zou graag willen dat deze lezing niet slechts een éénrichtingsverkeer wordt van mij naar jullie in de zaal, maar dat er ook een gedachtenwisseling ontstaat, kritiek, vragen...

In een volgende brief informeerde Daal mij over een ongepubliceerde bundel van 15 verhalen. Hij schreef dat hij waarschijnlijk een paar van die verhalen in dat jaar in La Union op Curaçao zou publiceren. Een van die verhalen, 'Altá Mayó', werd later in het tijdschrift Watapana (1969) afgedrukt. Over zijn tweeluik Viajar y Escribir schreef hij (ik vertaal in het Nederlands):

In die twee werkjes van een handzaam formaat heb ik wat ervaringen beschreven: reisimpressies en indrukken over mensen, landschappen en omstandigheden, die ik allemaal heb verzameld tijdens mijn eerste reis in Spanje en mijn verblijf hier gedurende 14 maanden, voordat ik eind 1951 naar Curaçao terugkeerde. Het is van een poëtisch proza met hier en daar een hoog lyrisch gehalte.

Uit deze brief blijkt dat Daal in het jaar 1951 even op Curaçao is geweest. In 1964 stelde hij mij verder op de hoogte van een zestal artikelen die hij klaar had liggen en die hij van plan was in La Union te publiceren. Een daarvan handelt over de 'slordige' wijze waarop Antilliaanse studenten in Nederland het Papiaments bezigden. In een daaropvolgende brief schreef hij weer over een groot aantal artikelen dat hij in het Spaans, in het Nederlands en het Papiaments had geschreven. In juni 1964 schreef hij over zijn verhuizing en bracht hij onder meer naar voren dat de spellingkwestie een delicate en gevoelige kwestie is. Ik had hem namelijk een artikel uit het toen pas verschenen studentenblad Kakiña toegestuurd, waarin iemand zijn mening over dat onderwerp naar voren bracht. Daal bleek het niet nodig te vinden om daarop in te gaan. Hij was van mening dat het invoeren van een fonologische spelling een 'moeilijke' zaak is. Ondertussen waren in de jaren zestig enkele Papiamentstalige auteurs overgegaan op de spelling, die de 'Commissie Daal' in 1961 voorgesteld had.

Het was een op de fonologie gebaseerde spelling. Een van die auteurs was Pierre Lauffer, die secretaris van de commissie was. Opvallend is dat later ook Arubaanse auteurs de fonologische spelling gingen hanteren: met name Hubert Booi en Ernesto Rosenstand. Maar dit was eigenlijk naar aanleiding van het ontwerp dat Raúl Römer rond 1969 ingediend had en dat ook op de fonologie gebaseerd was. Opmerkelijk is ook dat een aantal in Nederland verblijvende Arubanen in de jaren zestig diezelfde fonologische spelling ging hanteren. Met ingang van 1974 echter moest men op Aruba overgaan op een aldaar door de MEP ingevoerde 'etymologische' (lees: politieke) spelling.

In dezelfde aangehaalde brief deelt Daal bovendien mee dat Nicolás Piña Lampe (die op Aruba woonde) in die tijd in Madrid op bezoek was. Daal liet na mij mee te delen dat Piña ook Nederland zou bezoeken en ging ervan uit dat ik met Piña in contact zou willen treden. Hij deelde tevens mee dat Piña bezig was met het doen verschijnen van een nieuw nummer van het blad Simadan (Piña had in 1961 het eerste Arubaanse nummer van Simadan uitgegeven).

Ik wil hier opmerken dat het idee om het allereerste nummer van Simadan uit te geven er een was van Nicolás Piña, Pierre Lauffer, René de Rooy en... Luis Daal. Maar Daal was van mening dat hij als hoofdredacteur van La Prensa er goed aan zou doen om niet openlijk met Simadan mee te doen, omdat zijn krant niet erg 'gewild' was in bepaalde kringen op Curaçao. De redactie van Simadan zou namelijk bij die kringen aankloppen voor financiële steun.

In een volgende brief (d.d. 30/07/1964) zegt Daal toe, nadat hij officieel door CANOA benaderd was, de hiervoor genoemde lezing te zullen houden. Echter niet zonder te vermelden dat hij het betreurt dat de Vereniging besloten heeft om de lezing in het Nederlands te laten plaatsvinden. Dat Daal in die periode ook met culturele reizen bezig was blijkt uit diezelfde brief. Hij deelde het volgende mee (in vertaling):

Morgen vertrek ik naar Cercedilla (dorp dichtbij Madrid) waar ik drie weken vakantie ga houden. Een vakantie waarbij ik niet echt ga uitrusten, maar eerder een periode om mij te concentreren op een aantal culturele optredens die ik voor september en oktober op mijn programma heb staan. Tussen de 23e en 25e ga ik terug naar Madrid. Op 5 of 6 september vertrek ik naar Brussel, waar ik deel zal nemen aan het tweede colloquium voor docenten Nederlandse Taalkunde aan buitenlandse universiteiten. Van Brussel hoop ik de 14e of 15e door te reizen naar Nederland, na eerst nog voor een andere zaak naar de universiteit van Leuven te zijn geweest.

In weer een andere brief (hetzelfde jaar) bedankt Daal mij voor een krantenknipsel dat ik hem had toegestuurd. Het ging over de lezing die Nicolás Piña, die toen ook in Nederland vertoefde, voor CANOA had gehouden. Piña wilde kennelijk niet 'achterblijven'. Na de kort daarvóór door Daal gehouden lezing voor CANOA volgde Piña het goede voorbeeld. De voorgenomen lezing van Daal, waarvan in 1963 sprake was, werd namelijk in 1964 gehouden. Daarbij werd een grote 'bagage' aan kennis van de geschiedenis van het Papiaments voor de Antilliaanse studenten ontvouwd. Daal refereerde aan de bekende studie van Rodolfo Lenz en de bestaande grammatica's van Evertz (1898), van Alfredo Santiago, van Pijpers, van Van der Veen Zepfenfeldt en van Wein Hoyer. Hij sprak over de weinige kennis die men op dat moment over de Papiamentstalige literatuur had en noemde een reeks namen van auteurs, die men bij de beschouwing van Colá Debrot uit 1955 niet tegenkomt: Andrés Brion, Max en Manuel Fraai, Victor Hernandez en Guillermo Rosario, om slechts enkele te noemen.

In een andere brief, gedateerd: 1/12/1964, klaagt hij over zijn 'vermoeidheid'. Hij schreef: 'mi kabés ta kargá ku dos konferensha,,,' (mijn hoofd loopt over van twee lezingen...). Hij had namelijk kort daarvóór twee lezingen gehouden: één in Madrid en één in Soria. Van de talloze vertalingen die hij verricht had kan ik noemen: María (roman van Jorge Isaacs), Relato Inmortal (roman van Wenceslao Fernández Florez), Barca sin pescador (toneel van Alejandro Casona), La Malquerida (toneel van Jacinto Benavente) en Los buenos días perdidos (toneel van Antonio Gala).

Al mocht Luis Daal in de jaren zestig (volgens een door zijn vriend Pierre Lauffer ooit gemaakte opmerking) gerust heengaan, hij bleef nog ongeveer dertig jaar in dienst van zijn eiland werken. In 1968 verhuisde hij samen met echtgenote Rosemarie en zoon Philipp naar Den Haag. Daar werd zijn tweede zoon, Roald, geboren. Samen met Jules de Palm werkte Daal daar ten behoeve van de Curaçaose studenten. Begin 1975 deed hij zijn intrede in het Antillenhuis als Hoofd van de Afdeling Culturele Zaken. Een van de projecten waarmee hij zich bezighield gedurende zijn tienjarige betrokkenheid bij deze afdeling is het Cultureel Akkoord met België. En in het voorbijgaan dat met Venezuela. Zijn bezorgdheid voor de positie, erkenning en stimulering van Antilliaanse kunstenaars in Nederland was evident. Hiervan getuigen de vele exposities van Antilliaanse en Arubaanse artiesten, die door zijn toedoen in Nederland tot stand kwamen. Daarnaast is Daal tien jaar lang lid geweest van het bestuur van Sticusa (Amsterdam) en zes jaar lid van de adviesraad voor Culturele Samenwerking tussen de landen van het Koninkrijk.

De veelzijdigheid van Daal kwam bovendien tot uiting in zijn lidmaatschap (sinds 1950) van de Real Sociedad Canina. Als lid van deze instelling was hij een erkend keurmeester voor alle hondenrassen. Ik kan hier onmogelijk onvermeld laten dat Daal ons, de heer Caspar Tromp en mijn persoon (allebei Arubanen) een grote steun is geweest, toen wij als docenten aan een Taleninstituut in Den Haag handen te kort kwamen. Het zijn enorme ervaring op dit gebied was Daal toen een soort deus ex machina gebleken, toen wij bij de opleiding van tolk-vertaler in tijdnood kwamen te verkeren.

Kortom, Luis Henrique Daal was een zeer productieve literator, journalist en vertaler. Hij heeft zowel proza als het poëtisch genre bedreven. Hij bleek van alle markten thuis te zijn. Met grote geestdrift en een nimmer aflatend doorzettingsvermogen heeft hij, ver van Curaçao, zijn eiland grote en waardevolle diensten bewezen. In 1976 deelde hij, desgevraagd, de *Amigoe* mee: "Ik zou er (Curaçao) graag willen wonen en mijn kennis aanwenden in het belang van het eiland." In 1984 werd hem op Curaçao de 'Chapi di plata' (de tweejaarlijkse prijs van de Stichting Pierre Lauffer) uitgereikt.

w

Het is onbegrijpelijk dat deze Curaçaose 'duizendpoot' voor al het werk dat hij voor zijn eiland gedaan heeft tijdens zijn leven zo weinig waardering heeft gekregen. De Cola Debrotprijs had hij zeker verdiend! Postuum kunnen we hem alsnog eren met een borstbeeld, want dat verdient hij net als Pierre Lauffer, Elis Juliana en Raúl Römer. Dat dit nog niet is gebeurd, vind ik een grote omissie. De waardering voor al zijn werk zou ook met de opdracht tot een biografie of een uitgave van zijn verzameld werk kunnen gebeuren. Tenslotte wil ik nog opmerken dat het een heel lofwaardig idee is dat het bestuur van de Mongui Maduro Bibliotheek op Curaçao de Collectie Luis H. Daal wil opnemen in de grote en bekende verzameling Antilliana.

Letra

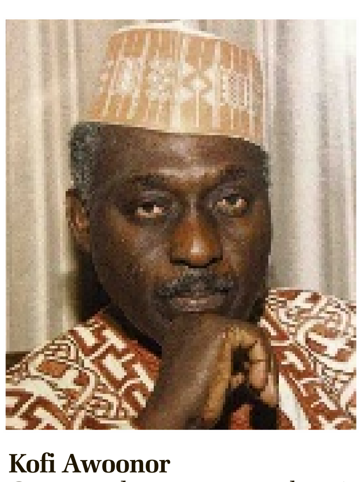

Kofi Awoonor

Op zaterdag 21 september is op 78-jarige leeftijd de Ghanese schrijver en dichter Kofi Awoonor op trieste wijze om het leven gekomen bij de terroristische aanslag in de Westgate Mall, in de Keniaanse hoofdstad Nairobi. Hij was in Kenia voor het Storymoja Hay Festival, een vierdaags festival om samen te schrijven, te reflecteren en te dichten. Die avond zou hij optreden. Zijn zoon ontsnapte ternauwernood aan de aanslag. Het Festival kwam met een persbericht: *"We were honoured to be graced by his appearance at our Festival, and deeply humbled by his desire to impart knowledge to the young festival audience. Professor Awoonor was one of Africa's greatest voices and poets and will forever remain a beacon of knowledge and strength and hope."*

Kofi Awoonor (1935) behoorde tot de groten van de moderne Afrikaanse letteren, die zich inzetten voor de vernieuwing van de literaire Afrikaanse traditie. Hij maakte vooral naam als dichter en trad ook op in 1994 op Poetry International in Rotterdam. Met het lange prozagedicht This Earth, My Brother (1971) kreeg hij internationaal grote bekendheid. Thema's zijn vooral christelijk geloof, liefde, dood, vriendschap en vreemdelingschap. Kenmerkend voor zijn poëzie is de herhaling van zinnen in zich steeds wijzigende contexten.

In de Afrikaanse Bibliotheek verscheen een Nederlandse vertaling van zijn roman Comes the Voyager at Last (Nederlandse vertaling: Komt de reiziger weerom). Relaas van zijn terugkeer naar Afrika uit 1992. De Nederlandse uitgave is voorzien van een uitgebreid nawoord van Jan Kees van de Werk, die de hoofdredactie voerde van de Afrikaanse Bibliotheek: 'Alle elementen uit het leven en werk van de schrijver komen in dit literaire hoogtepunt bijeen. De roman beschrijft de reis van de als slaaf gevangengenomen hoofdpersoon naar Amerika en zijn terugkomst in Afrika enige generaties later.'

Kofi Awoonor was ambassadeur van Ghana in Cuba en Brazilië en bij de Verenigde Naties.

Momenteel wordt gewerkt aan een uitgave van geselecteerde gedichten: The Promise of Hope: New and Selected Poems. Awoonor was ook als historicus actief. Zo publiceerde hij ondermeer The Breast of the Earth: A Survey of the History, Culture and Literature of Africa South of the Sahara (1975).

Ars Poëtica

When the final night falls on us

When the final night falls on us
as it fell upon our parents,
we shall retire to our
modest home
earth-sure, secure
that we have done our duty
by our people;
we met the challenge of history
and were not afraid.

Kofi Awoonor

Huntu Kòrsou

'Dienstbaarheid als service' (3)

Normaal gesproken verlopen mijn zondagen rustig. Thuis de drukke week afsluiten. Maar deze zondagochtend verliep anders.

Tekst: Shakti-Aroena Lakhi

Voor dit verhaal was ik op deze dag namelijk uitgenodigd door de oud-voorzitter van de Curaçao Lions Club (CLC), Gilbert Goilo, bij het World Trade Centre (WTC). Hier vond één van hun jaarlijkse activiteiten plaats, Senior Citizens Day (SCD).

Ik was onder de indruk. Het hele WTC vol ouderen die, volgens de openingsspeech van Goilo "afkomstig zijn van Banda'riba tot Banda'bou." Achthonderd senioren uit verschillende tehuizen waren op deze dag aanwezig om heerlijk te kunnen genieten van eten, drinken, muziek en dans. Eén dagje om niet in eenzaamheid te verkeren en samen met anderen te chillen.

Dit is één van de projecten die CLC reeds zesendertig jaar op de zondag na Moederdag organiseert om ouderen in het zonnetje te zetten. Een soort 'ouderdag'. Zoals de huidige president Dave Liqui-Lung die ik even later spreek, het verwoordt: "Met dit initiatief geven wij een stukje waardering terug aan de ouderen in onze samenleving. En laten wij zien dat wij hen niet vergeten zijn."

CLC is de oudste Lions Club in het Koninkrijk en bestaat nu 68 jaar en heeft inmiddels 79 actieve leden. Hun missie en doel is helder: 'We serve'. Liqui-Lung legt uit: "Dienstbaarheid naar de samenleving toe door ons vrijwillig in te zetten voor allerlei activiteiten. Alle inkomsten van fundraisingen worden gedoneerd ten behoeve van de gemeenschap." Iets terugdoen voor je omgeving wordt binnen CLC al op jonge leeftijd bijgebracht. De leden van de jongerenafdeling van de Lions, de Leo Club, worden onder begeleiding van de 'oudere Lions' gestimuleerd om zich in te zetten voor de maatschappij. Liqui-Lung illustreert dit met een voorbeeld: "Onlangs organiseerde deze afdeling een 'cake sale' waarvan de opbrengsten ten goede komen aan de gemeenschap."

Behalve de Senior Citizens Day organiseert CLC eveneens ieder jaar het 'Bon Besiña'-project. Minderbedeelde gezinnen krijgen in de kerstperiode iets extra's voor de feestdagen.

Met het initiatief 'Duna muchanan un man' krijgen iedere ochtend kinderen uit deze gezinnen een ontbijt op school. Dit zijn een paar voorbeelden uit een groot aantal projecten dat de 'Lions' uitvoert om een 'Better quality of life' te creëren voor jong en oud.

Wat betreft de vraag hoe duurzame ontwikkeling te verankeren in de samenleving, antwoordt Liqui-Lung: "Dit moet je op nationaal niveau oppakken, waarbij een ieder in de samenleving zijn steentje bijdraagt. Wij kunnen het niet alleen doen. Wel kunnen wij als 'role model' fungeren voor anderen, zodat zij ook meehelpen om onze samenleving mooier te maken."

Nog nagenietend van de mooie muziek stap ik in de auto. Weer een organisatie die met haar activiteiten Curaçao mooier en sprankelender maakt en de ergste pijn verzacht van degene die het minder heeft. Want een ieder is het waard om minstens één keer in zijn leven vertroeteld te worden.

Meer informatie: www.curacaolions.org

Ir. Shakti-Aroena Lakhi is voorzitter en medeoprichtster van Huntu Kòrsou. Een stichting die zich inzet voor een 'better quality of life' op Curaçao. Meer lezen over dit initiatief: www.huntu-korsou.org en www.facebook.com/HuntuKorsou .

Milieu

Zonne-energie in mijnen Chili

De mijnen in het noorden van Chili maken steeds meer gebruik van zonne-energie. Chili is de grootste koperproducent ter wereld. De mijnen hebben er enorme hoeveelheden energie nodig.

Zonnepanelen van een onderzoeksproject aan de Universiteit van Antofagasta.

In het noorden van Chili ligt de Atacamawoestijn, het gebied met de sterkste zonnestraling ter wereld. Zonnepanelen zouden daar het volledige land van energie kunnen voorzien. Maar momenteel verbruikt de mijnbouw, die in het noorden bijzonder sterk groeit, er de meeste energie.

Zonnecentrale

In de regio Tarapacá, aan de grens met Bolivia, zijn voor 1 miljard euro zonnepanelen gepland, waaronder het zonnepark Atacama Solar, dat een vermogen van 250 megawatt zal hebben en ongeveer 1000 hectare gaat beslaan.

Iets meer naar het zuiden, in Antofagasta, is koperproducent Codelco, een staatsbedrijf, vorig jaar Calama Solar 3 begonnen, de eerste industriële zonnecentrale van het land. Volgens Codelco vermindert de centrale de CO2-uitstoot met 1680 ton per jaar.

De belangstelling voor zonne-energie komt er doordat de snel groeiende mijnbouwsector het ene na het andere energieplan, gebaseerd op traditionele bronnen, heeft zien sneuvelen voor de rechtbank, vooral als gevolg van milieubezwaren.

Fossiele brandstof

Er zijn ook economische overwegingen. De energiekosten zijn de laatste tien jaar zeven keer duurder geworden in Chili. Het land moet tegenwoordig bijna al zijn fossiele brandstoffen invoeren, zegt ingenieur Edward Fuentealba van de Universiteit van Antofagasta.

Zonne-energie heeft ook zijn beperkingen omdat het niet dag en nacht beschikbaar is, zegt Fuentealba. "Momenteel kan ze slechts aan een beperkt percentage, minder dan 20 procent, van de elektriciteitsvraag voldoen, aangezien het om fotovoltaïsche of concentratietechnologie gaat, die lenzen of andere optische middelen gebruikt om een grote hoeveelheid straling te concentreren op een kleine oppervlakte."

De opslag van energie blijft een probleem. Maar de komende jaren zullen fossiele brandstoffen steeds meer door schone energiebronnen worden vervangen, zegt Fuentealba.

Opslag

Chili bestudeert de opslag van zonne-energie in gesmolten zouten, natriumnitraat en kalium, die in het noorden geproduceerd worden, zegt onderminister voor Energie Sergio del Campo. Op lange termijn "zal zonne-energie, met een prijs die vergelijkbaar is met die van steenkool, een echt alternatief kunnen zijn voor het noorden."

Maar voor Juan Carlos Guajardo, directeur van het Studiecentrum voor Koper en Mijnbouw (Cesco), ligt de toekomst niet in zonne-energie. Tegen de onverzadigbare honger van de mijnbouwsector zijn alleen thermische centrales op steenkool of gas of waterkrachtcentrales opgewassen, maar die botsen op milieu- en sociale bezwaren, zegt hij.

Puzzels

PRIJSPUZZEL

HORIZONTAAL:
1. Voegwoord; 5. uiting van berusting; 8. rangtelwoord; 13. vinnige klap; 14. Hawaïaanse dans; 16. salonheld; 17. Europeaan; 18. toverheks; 19. aansporing; 21. sneeuwschaats; 22. puntoog; 25. zeevis; 27. kledingstuk; 28. zenuwtrekking; 30. deugdelijk; 32. wereldvoetbalbond; 33. steendruk; 35. bijb. naam; 37. landbouwwerktuig; 38. gloeilamp; 39. gewoonterecht; 40. voorzetsel; 41. plag; 43. iets waarover men niet praat; 45. licht rijtuigje (Ind.); 47. rivier in Spanje; 49. schutsluis; 50. oude It. munt; 52. deel van de keel; 54. beginsel; 56. edel; 58. vluchtige stof; 60. slaapgelegenheid; 61. atmosfeer overdruk; 63. rivier in België; 65. draagbalk; 67. edelstand; 68. drinkbaar vocht; 69. teer; 70. bekoorlijk.

VERTICAAL:
1. Vrouwelijk zoogdier; 2. watering; 3. hortend; 4. rund; 5. belasting voor het gebruik van een weg; 6. persoonlijk vnw.; 7. zangstem; 9. vluchtig; 10. pijpzweer; 11. scheepsherstelplaats; 12. schattig; 14. dierenverblijf; 15. Noorse godheid; 18. soort papegaai; 20. wier; 23. bovenkop van een artikel; 24. ijzeren mondstuk; 26. verdwenen; 27. kwezelachtig; 28. sleepnet; 29. wanorde; 31. elektronenbuis; 32. hoofddeksel; 33. Europeaan; 34. lofdicht; 36. berg op Mindanao; 42. bloem; 44. drankgelegenheid; 46. oorlogsvloot; 48. tweewielige disselwagen; 50. deelgenoot; 51. akker; 53. bitter vocht; 54. steen; 55. type revolver; 57. lof; 59. vruchtennat; 60. muil; 62. voorzetsel; 64. voegwoord; 66. overdreven; 67. tandeloos zoogdier.

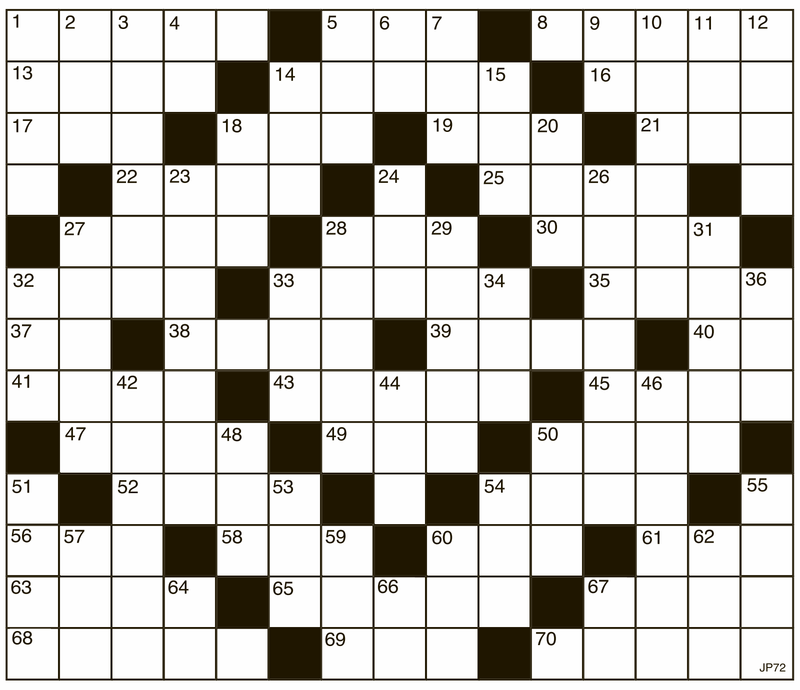

Uit de inzendingen van de Amigoe-puzzel van vorige week is als winnaar van de weekprijs van 25 gulden getrokken:

Eduardo
Piedra Plat 35-A
Aruba

H. Essed
Generaalsweg 39
Curaçao

De winnaar kan zijn/haar prijs na identificatie ophalen op het kantoor van de Amigoe. Curacao: Kaya Fraterna di Skèrpènè z/n tot drie uur n.m. Aruba: Bilderdijkstraat 16-2, tijdens kantooruren. Oplossingen moeten zowel op Curaçao als Aruba zijn ingediend op woensdag voor 12:00 uur. Gelieve duidelijk op de enveloppe te vermelden: Amigoe-puzzel. Vanuit Bonaire kan de oplossing gefaxt worden naar Curaçao: (00599-9) 767-4744. De prijzen vervallen na drie maanden.

ANAGRAM

Op elke verticale kolom dient een woord van vier een van vijf en een van zes letters te worden ingevuld. Het woord van vijf letters bestaat uit de letters van het voorgaande woord plus 1, het woord van zes letters bestaat uit de vijf letters van het voorgaande woord plus 1. Als de hele puzzel juist is ingevuld, vormen de letters op de vet omlijnde regel een woord.

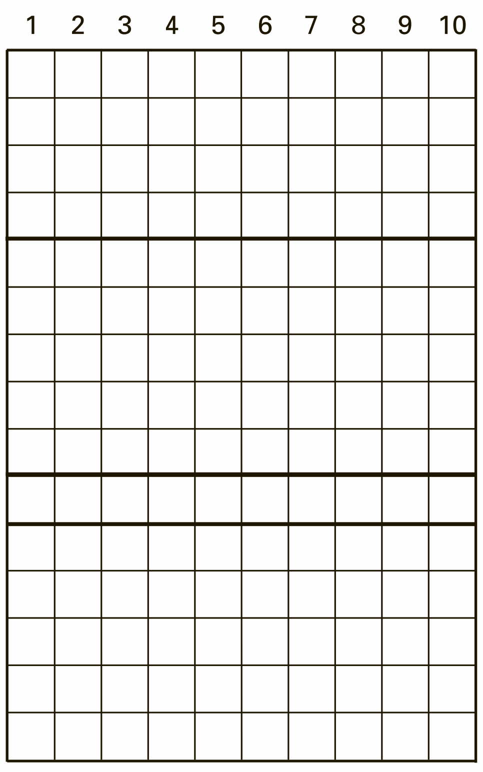

1. Nauwe opening - wandeling - fijne drank;
2. lot zonder prijs - vervoermiddel - verblijf;
3. grondsoort - kleine aardappel - rondte;
4. ongeschonden - overtapbuis - geringe bodemverheffing;
5. lattenkist - dagblad - olieboot;
6. bedehuis - zwarte kers - amfibie;
7. ruwe steenmassa - flink - eetbaar schelpdier;
8. ontkenning - nauwe doorgang - gezellin;
9. vluchtheuvel - doopgetuige - specialist;
10. mikpunt - waterdichte stof - hoofdstad van Engeland.

CRYPTO-OVERLAPPER

Op elke regel twee woorden invullen. Twee of meer eindletters van het eerste woord zijn meteen de beginletters van het tweede woord.

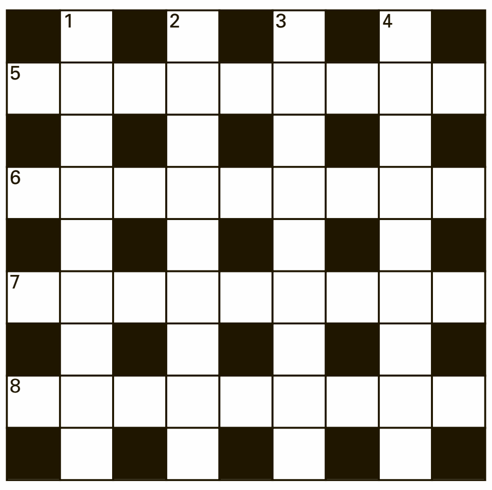

Horizontaal:
5. Suggestie t.b.v. een duo (8);
Been dat men aanneemt (5);
6. Aan de hand van een bakker (8);
Verkeerde stroming in het water (5);
7. Schrijvende Europeaan? (7);
Hun spel is een dwaze vertoning (4);
8. Beest dat in de weg zit (5);
Voedsel wegnemen (6).

Verticaal:
1. Stof voor meer dieren (6);
Plant het vee alleen! (6)
2. Een loeder van een insect (8);
Lichaam om te sjouwen (4);
3. IJzeren monster (5);
Communicatiebedrijf? (8);
4. Hij vergruist het (te) aan diggelen (7);
Literair merken (8).

WOORDZOEKER

In deze mengelmoes van letters zijn al de onderstaande woorden verstopt. Streep alle woorden door. De resterende letters vormen dan regel voor regel van links naar rechts gelezen de oplossing van deze puzzel.

H	T	A	O	C	H	C	N	E	R	T	D	P
C	R	U	U	V	L	E	N	S	O	N	E	B
O	Y	O	R	U	D	R	O	C	A	O	N	T
N	E	T	T	U	D	O	I	M	S	E	A	N
N	E	G	E	E	R	R	E	S	P	B	E	S
E	N	R	N	E	T	I	I	E	G	G	C	G
R	A	T	E	O	L	V	R	N	N	H	T	R
E	M	N	S	G	R	B	O	I	A	R	E	O
M	E	E	L	E	N	P	M	P	N	E	U	Z
I	D	I	E	D	G	A	S	E	O	P	N	M
T	L	M	F	N	L	Y	R	K	S	U	E	A
I	I	S	I	V	S	G	S	R	E	S	M	A
G	W	P	T	T	N	T	Z	IJ	A	O	A	R
E	N	S	E	A	R	D	E	O	L	B	N	K
L	O	E	L	E	S	U	M	A	I	R	P	S
O	M	S	T	D	N	E	E	L	E	F	A	T

Arrangeren
Assemblee
Bloed
Corduroy
Dutten
Fels
Iemand
Kraamzorg
Legitimeren
Menuet
Noch
Oostvlamingen
Pingpongbat
Priamus
Repen
Schapsysteem
Slang
Smient
Snelvuur
Snoeksprong
Super
Tafeleend
Terts
Trenchcoat
Tricot
Vissoep
Wildeman

PUZZELSLANG

Begin bij vakje 1. Bij elk volgend cijfer begint een nieuw woord. De laatste letter van een woord is telkens de eerste letter van het volgende woord. Bij goede invulling, is in de licht gekleurde vakjes een woord te lezen.

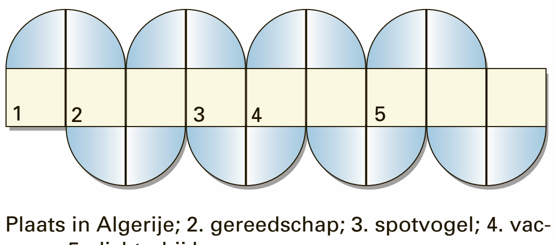

1. Plaats in Algerije; 2. gereedschap; 3. spotvogel; 4. vaccineren; 5. dichterbij komen.

© Puzzelland/131012

SUDOKU

			5		1			3
	8			4		7		
6					8	4		5
	9	4			3			6
2		7	6					1
			2			3		8
		1			9	8		
	2		4	1			6	
	4			6			3	7

Schrijf alle cijfers 1 t/m 9 in alle verticale kolommen, alle horizontale rijen én in alle vierkantjes van 3 x 3 vakjes.

Oplossing vorige week

6	7	1	2	9	5	8	4	3
8	5	2	3	6	4	9	7	1
4	3	9	7	8	1	5	6	2
9	8	4	6	2	3	1	5	7
5	2	6	8	1	7	4	3	9
7	1	3	4	5	9	6	2	8
1	9	7	5	3	6	2	8	4
3	6	8	1	4	2	7	9	5
2	4	5	9	7	8	3	1	6

OPLOSSINGEN VAN VORIGE KEER

Prijspuzzel: HORIZONTAAL: 1. Fietstocht; 8. moer; 11. nat; 12. brij; 13. gas; 14. oh; 16. mijn; 18. pip; 19. op; 20. rem; 22. fez; 24. sijs; 25. lui; 26. elia; 28. oeral; 30. made; 31. vlo; 33. tel; 34. ieper; 36. slib; 37. eken; 38. armoe; 40. aar; 42. lak; 45. roef; 46. sauna; 48. mond; 50. ten; 51. mus; 52. oma; 54. poe; 55. of; 56. rol; 58. alk; 60. el; 61. rep; 62. pui; 64. beu; 66. smal; 67. woonkeuken. VERTICAAL: 1. Floret; 2. en; 3. tam; 4. stijf; 5. ob; 6. cru; 7. hij; 8. map; 9. os; 10. rapier; 13. gis; 15. hel; 17. neo; 18. pijl; 19. ouder; 21. miv; 23. zetbaas; 24. salerno; 25. lap; 27. alsof; 29. re; 30. menam; 32. ole; 34. iel; 35. droef; 38. artois; 39. men; 41. au; 43. kop; 44. edelen; 46. sul; 47. ama; 49. noe; 51. mop; 53. albe; 56. rel; 57. duo; 59. keu; 61. ra; 62. po; 63. in; 65. uk.
Crypto-overlapper: Horizontaal: 5. Schonkman; 6. haastudio; 7. alsoftpop; 8. zegenesis. Verticaal: 1. Schaalbes; 2. topstoken; 3. ijkpuntjes; 4. baritonic. **Anagram:** 1. kier-eiker-kiezer; 2. teer-enter-extern; 3. rest-snert-unster; 4. peer-preek-keeper; 5. zeel-lezen-ezelin; 6. span-pasen-napels; 7. lied-gelid-deling; 8. roep-opera-europa; 9. erts-steur-ulster; 10. veer-vrees-revers. Gevraagd woord: KEUKENDEUR **Woordzoeker:** TREUZELAAR **Puzzelslang:** 1. Pisa; 2. averuit; 3. tent; 4. tonicum; 5. meteoor. Het sleutelwoord luidde: PARTTIMER.

Pasta met asperges en prosciutto

Recepten voor pastamaaltijden zijn altijd welkom, ze zijn gemakkelijk en veelzijdig. Bovendien vormen pastamaaltijden een belangrijk onderdeel van een mediterraan dieet.

Tekst: Miriam de Windt

De extra Parmezaanse kaas die in het recept staat om erbij te serveren, werd niet berekend in de analyse.
Onverwacht hoge hoeveelheden voedingsstoffen in dit recept. Zowel goede voedingsstoffen (vezels, kalk, ijzer en de vitamines) als de minder gewenste (vetten, verzadigde vetten, cholesterol en natrium).
Logischerwijs levert de olijfolie het merendeel van de vetten, maar ook de Parmezaanse kaas. Parmesano is ook een van de leveranciers van verzadigde vetten, cholesterol, zout en de vitamines A en B2 in dit recept. De grootste hoeveelheid vitamine A is echter afkomstig van de groene asperges. De asperges leveren ook aanzienlijke hoeveelheden ijzer, B1, B2 en C. Zoveel goede voedingsstoffen uit asperges, jammer dat het geen groente is die u het hele jaar door vers kunt krijgen. En wanneer ze verkrijgbaar zijn, zijn ze ook duur waardoor asperges waarschijnlijk voor velen geen deel zullen uitmaken van het wekelijkse menu.
De hoeveelheid eiwitten is ook aan de hoge kant. Eiwitten in dit recept worden geleverd door de asperges, de pasta, de ham en de kaas. Blij te vermelden dat dit gerecht voor 2/3 deel plantaardige eiwitten levert door de asperges en de pasta. De juiste verhouding voor uw behoefte aan eiwitten: 1/3 dierlijk en 2/3 plantaardig.
Om de verhouding eiwitten niet te verstoren, voor minder vetten en zout, kunt u ervoor kiezen om geen extra kaas te serveren bij dit gerecht. Of een gedeelte van de 4 eetlepels parmesano achterhouden om aan tafel te serveren.

Asperges
Er zijn twee gekweekte soorten: groene en witte asperges.
Witte asperges worden onder de grond gekweekt, groene groeien boven de grond uit.
Door het bladgroen smaken groene asperges heel anders. Voordeel is dat je ze nauwelijks hoeft te schillen.
Witte asperges zijn een delicatesse. Voor gourmets is het feest als de eerste witte asperges (het witte goud) op de markt verschijnen. Ze vergen veel meer zorg en alleen uiterst verse, pas gesneden of gestoken asperges zijn het lekkerst. De voet moet op de snede nog vrij wit en vast zijn, zonder loszittende schil. Als u daar knijpt moeten er druppels vocht uitkomen. Om ze zo te houden moet u ze vochtig bewaren, bijvoorbeeld onder een natte doek.
Witte asperges dient u wel te schillen. Voorzichtig en met een goede dunschiller om niet teveel van het vruchtvlees weg te snijden.
Voor aspergeliefhebbers lijkt de voorbereiding en bereiding een even groot genot als het eten ervan. Het vergt best enige vaardigheid om asperges perfect te bereiden. U kunt hiervoor tal van instructievideo's op internet bekijken.

Voor de lekkerste en malste asperges moet u asperges kiezen waarbij de topjes gesloten zijn, de stengels moeten mooi rond zijn en niet hoekig. Hoekige asperges is een indicatie dat ze taai zijn en draderig. En als de topjes verlept zijn, dan zijn de asperges te oud om lekker te zijn.
Groene asperges hebben een hogere voedingswaarde. Kook asperges met de topjes naar boven voor een beter behoud van voedingsstoffen.

Prosciutto
Prosciutto oftewel Parmaham is rauwe ham afkomstig uit Parma, Italië. Parmaham is beschermd. Alleen ham die voldoet aan strenge voorwaarden mag Parmaham worden genoemd. Eén van deze voorwaarden is dat er geen conserveringsmiddelen of chemische toevoegingen gebruikt mogen worden bij de productie. Prosciutto bestaat dus alleen uit vlees en zeezout. Eén van de weinige vleeswaren, zij het niet de enige, die geen chemische stoffen bevat. Een andere voorwaarde is dat het varkensvlees voor het maken van deze ham, afkomstig dient te zijn van varkens die in Italië geboren en gefokt zijn; en een deel van hun voeding moet de wei zijn die overblijft na de productie van Parmezaanse kaas. U begrijpt nu het prijskaartje van echte prosciutto. Ik ben echter van mening dat iedereen alle soorten varkensvlees dient te mijden. Maar eerlijkheidshalve, het is noemenswaardig dat er een hamsoort bestaat zonder chemische toevoegingen. U kunt echte prosciutto herkennen aan een vijfpuntige kroon op de verpakking.

In een mediterraan dieet...
Plantaardige voedingsmiddelen vormen de basis van een mediterraan dieet. Regelmatig pastamaaltijden eten is traditioneel erg mediterraan. Vooral als het een recept is met veel groente, beetje kaas en weinig vlees. Van alle vlees- en hamsoorten wordt ook net prosciutto vaak genoemd in de mediterrane voeding. Met andere woorden, het recept van deze week is een goed mediterraan gerecht. Meer groente dan pasta, weinig Parmaham en Parmezaanse kaas.

Rest mij alleen nogmaals onder uw aandacht te brengen dat er glutenvrije en tarwevrije pastasoorten zijn, voor degenen die hier niet tegen kunnen. De asperges kunt u gemakkelijk vervangen door andere groentesoorten die weinig vocht loslaten, zoals wortelen, snijbonen en broccoli. De bereidingswijze hoeft u dan niet aan te passen.
Zij het zo, kunt u volop genieten van pastamaaltijden en mediterrane eigenschappen in uw dagelijkse voeding brengen.

Miriam de Windt is diëtiste en natural nutritionist.
T 889-1788
C 520-6932
E mdewindt@scarlet.an.

Voedingswaarde voor 1-persoonsportie:

Voedingsstoffen	Hoeveelheid	% DAH
Calorieën/ kJoules	634/ 2663	32%
Natrium	645 mg	32%
Eiwitten	27 g	27%
Kalk	163 mg	23%
Vetten	16 g	24%
IJzer	5.1 mg	34%
Verzadigde vetten	4 g	20%
Vitamine A	527 mcg	59%
Cholesterol	36 mg	13%
Vitamine B1	0.46 mg	46%
Koolhydraten	96 g	38%
Vitamine B2	0.32 mg	25%
Voedingsvezels	7 g	23%
Vitamine C	60 mg	86%

De percentages zijn berekend op basis van 2000 calorieën (8400 Kjoules) per dag voor een gezonde volwassene.

Kook mee met May

Pasta met asperges en prosciutto

Ingrediënten:
1 flinke ui, heel fijn gesneden
2 tenen knoflook, heel fijn gesneden
blaadjes van een takje tijm
3 eetlepels extra virgin olijfolie
750 gram groene asperges, wassen, het harde deel eraf snijden, de rest diagonaalsgewijs in stukjes snijden
100 gram prosciutto, fijn gehakt
1 pond pasta (linguine, spaghetti of andere)
limoensap naar smaak
vers geraspte Parmezaanse kaas
zout en vers gemalen zwarte peper

Bereidingswijze:
De olijfolie op een middelmatig vuur verhitten.
Ui, knoflook en tijm al roerend bakken tot de ui zacht is maar niet bruin.
De asperges en de prosciutto toevoegen en op een middelmatig vuur 3 minuten laten pruttelen.
Intussen de pasta 'al dente' koken volgens de aanwijzingen op de verpakking.
Afgieten, saus van het vuur nemen, wat water, limoensap, 4 eetlepels Parmezaanse kaas en de pasta toevoegen.
Luchtig omscheppen, afmaken met zout en peper.
Direct opdienen en Parmezaanse kaas erbij serveren.

Hoofdgerecht voor 4 personen.

Eet smakelijk,

May

WIJNADVIES

Verzorgd door de wijnspecialisten van Licores Maduro

Gazela Vinho Verde, Portugal

Druivensoort: Albarino
Streek: Vinho Verde, Noord-Portugal
Kleur: Witgeel met groene schittering
Geur: Limoen en gemaaid gras
Smaak: Kruisbessen, parelend, fris

De Vinho Verde is een wijnstreek in het noorden van Portugal rond de steden Braga en Viana do Castelo en eindigend in Porto. De Atlantische Oceaan zorgt er voor een gematigd klimaat met overvloedige regenval. De bodem bestaat uit graniet met, aan de oppervlakte, zand en humus. De Vinho Verde is het grootste wijngebied van Portugal en door de export de meest gekende wijn, na Porto. Uit de Vinho Verde komt evenveel rode als witte wijn.
De naam Vinho Verde verwijst níet naar de groene schijn die de witte wijn heeft, maar naar het feit dat de groene oogst vroeg in de zomer plaatsvindt en dat de wijnen jong op de markt worden gebracht. De wijnen zijn licht mousserend, hebben een fijn zuurgehalte en zijn zeer fris in de mond.
Ze hebben een lichtgele kleur met groene hinten. Citrus, kruisbessen en grassige geuren zijn te herkennen in de neus. Het is een frisse wijn met smaken van vers geperste limoen en citroen en een lange frisse afdronk. Deze wijn is mooi om te serveren bij asperges met een vinaigrette en rauwe ham of gewoon om zo te drinken.

Licores Maduro

Santé!
Erik van Kampen, sommelier

Deze wijn is verkrijgbaar bij The Store Licores Maduro en uw favoriete supermarkt!

Het genot van wijn

Portugal, land van port en wijn

Portugal is minder bekend als wijnland, maar daarom niet minder boeiend. En er wordt méér dan alleen port gemaakt.

Tekst: Erik van Kampen

De Portugese streek die in de wijnwereld het meest 'trendy' is geworden, is Alentejo, vlakbij de toeristische kuststreek Algarve.

Portugal was jarenlang slechts bekend om zijn port. Rode en witte wijnen werden vòòr de Anjerrevolutie van 1974 gemaakt door coöperaties die de wijndruiven van arme boeren vergistten tot bulkwijn. Maar na het einde van de dictatuur kwam de export terug op gang. En vooral sinds 1986, toen Portugal toetrad tot de Europese Gemeenschap, hebben de Portugese wijnbouwers veel inspanningen gedaan om de kwaliteit van hun wijnen te verbeteren. Toch heeft het land nog lang de reputatie gehad typisch zuiderse wijnen te maken: rustiek, breed, weelderig, alcoholrijk. Finesse en elegantie waren geen termen waarmee je Portugese wijnen associeerde. En nochtans klopt dat niet: inlandse druivensoorten zoals de Touriga Nacional en Tinta Francesca zorgen voor veel tannines in de wijn, waardoor hij nooit zwoel en zwaar wordt.
Dat Portugal niet meteen mee was met de moderne evoluties in de wijnwereld, heeft ook een gunstig gevolg gehad: terwijl andere landen (vooral die van de Nieuwe Wereld) zich op de internationaal gekende druivensoorten stortten, heeft Portugal zijn rijkdom aan inlandse soorten behouden. Behalve de intussen bekende Touriga Nacional, zijn er tientallen andere exotisch klinkende namen als antao vaz, arinto, bical, loureiro, malvasia, tinta roriz (de Portugese tempranillo), periquita, trincadeira, touriga francesa, tinta amerela, tinta barroca, tinta pinheira, tinto câo, en zo zou je nog een tijdje kunnen doorgaan. Weinig kleine wijnlanden brengen zoveel verschillende wijnstijlen voort als Portugal. Van de frisse parelende vinho verde tot de donkere kruidige port, en alle variaties daartussen. Dat heeft niet alleen te maken met de druivensoorten, ook met de ondergrond die varieert van graniet en leisteen in het noorden tot klei en zand in het zuiden. Ook het klimaat verandert. Aan de kusten zorgt de zeewind voor een koeler klimaat, terwijl het binnenland warmer en droger is. In Portugal kan letterlijk overal wijn gemaakt worden, van noord tot zuid en van west tot oost. Het doet denken aan Italië, eveneens een land met bijzonder veel variatie en veel lokale wijntradities die bewaard zijn gebleven.
Maar grote porthuizen met grote naamsbekendheid wereldwijd zoals Kopke, Offley en Graham's en merkwijn als Mateus Rosé hebben de reputatie van Portugal veel goed gedaan. Ook de licht parelende Vinho Verde, een Portugese specialiteit met een mondiale faam maken van Portugal een bijzonder wijnland.
Nochtans zijn er vandaag producenten die van de Vinho Verde een mooie, zuivere en mineralige wijn maken.
Onder de rode wijnen was Dao lange tijd de enige naam die buitenlandse toeristen kenden, als een rustieke, alcoholrijke wijn die vaak veel te warm werd geschonken in het plaatselijke restaurant, en alleen in vakantiestemming geapprecieerd kon worden. Ook daarin is verandering gekomen, onder de impuls van enkele producenten, zoals Quinta de Cabriz die aantonen dat je in deze appellatie met zijn ondergrond van graniet schitterende wijnen kan maken, die bovendien goed kunnen verouderen.
Dat geldt ook voor de vallei van de Douro, bakermat van de port. De rode wijnen hebben hier de reputatie zwaar en alcoholisch te zijn niet helemaal ten onrechte overigens, want vroeger werden ze veel alcoholischer gemaakt dan nu. Maar tegenwoordig zijn de beste wijnen er juist fijn en elegant, met veel zuren. Dat heeft te maken met de steile hellingen van leisteen en graniet waarop de druivenstokken groeien, maar ook met het grote verschil tussen dag- en nachttemperaturen, waardoor de druiven trager rijpen en een grotere aromatische complexiteit ontwikkelen. In dat opzicht lijkt Portugal op Sicilië: beide zijn zeer zuidelijk gelegen, en daarom trek je al snel de conclusie dat de wijnen er zuidelijk van aard zijn. Maar in bepaalde wijngaarden, en vooral in hoger gelegen gebieden, is de temperatuur er frisser dan je denkt en zijn de wijnen bijgevolg fijner en 'noordelijker' dan je denkt.
De Portugese streek die in de wijnwereld het meest 'trendy' is geworden, is trouwens zeer zuidelijk gelegen: Alentejo, vlakbij de toeristische kuststreek Algarve. Dit is een droog en warm gebied, tegelijk arm en dunbevolkt. Eénderde van de oppervlakte van Portugal wordt er bewoond door 6 procent van de bevolking. Traditioneel hebben hier alleen olijfbomen en kurkeiken, 'die de hitte kunnen doorstaan' voor een inkomen gezorgd. Daar is nadien de wijnbouw bijgekomen. In een minimum van tijd heeft Alentejo zich opgewerkt als leverancier van kwalitatief hoogstaande wijnen. Zelfs Lafite Rothschild uit Bordeaux heeft hier geïnvesteerd. Arm en warm, en toch de voortrekker van de vernieuwing. Er zijn geen zekerheden in de wijnwereld.

À Votre Santé

Erik van Kampen is sommelier bij Licores Maduro.

Recht

Geloofsbrieven

De wil van het volk komt in Aruba onder meer tot uiting in rechtstreekse, periodieke (minimaal één keer in de 4 jaar), vrije en geheime verkiezingen. Artikel 3 van de Kiesverordening ('KV') bepaalt dat het actieve kiesrecht toekomt aan degenen die op de 30e dag vóór de kandidaatstelling voor de verkiezing van de leden van de Staten, ingezetene van Aruba zijn, Nederlander zijn en de leeftijd van 18 jaar hebben bereikt op de dag van de stemming.

Tekst: Mildred G.M. Schwengle

Zulks in overeenstemming met artikel 46 van het Statuut van het Koninkrijk, de Staatsregeling van Aruba (III.5), alsmede de Code of good practice in electoral manners van de European Commission for democracy through law (Venice commission).

Op 27 september 2013 zijn de actieve kiesgerechtigden in Aruba naar de stembus gegaan. De Gouverneur van Aruba heeft inmiddels met de leiders van de politieke partijen die de benodigde voorkeursstemmen hebben gekregen om één of meerdere zetels in de Staten van Aruba te verwerven, consultatiegesprekken gevoerd. Daarnaast is er met verschillende (politieke) stakeholders overlegd. Mike Eman, van de Arubaanse Volkspartij, zal als formateur een regering vormen. Ook het traject inzake benoeming van nieuwe Statenleden wordt ingezet. De zogenaamde 'gekozenverklaarden' dienen hun respectievelijke geloofsbrieven te overleggen teneinde toegelaten te worden als lid van de Staten.

Wat is nu in a nutshell het juridische raamwerk van de geloofsbrief?

De Staatsregeling maakt melding van de geloofsbrieven. De KV behelst regels inzake de geloofsbrief en regels terzake de toelating tot de Staten. Ook het Reglement van Orde van de Staten van Aruba bevat bepalingen aangaande de geloofsbrieven.

Artikel 103 KVbepaalt dat de voorzitter van het hoofdstembureau ('de voorzitter') de gekozene kennis van zijn verkiezing bij een door hem ondertekende brief binnen drie dagen na de vaststelling van de uitslag der verkiezing of na de gekozenverklaring, bericht. Dit gebeurt middels een aangetekend schrijven of tegen gedagtekend ontvangstbewijs, aldus de KV. De brief wordt toegezonden aan het adres van de gekozene zoals vermeld bij de kandidaatstelling of, indien de gekozene daarna een ander adres heeft opgegeven, aan dat adres. Kennisgeving naar een plaats buiten Aruba geschiedt telegrafisch.

Vervolgens dient de gekozene conform artikel 104 KV binnen 5 dagen na het bekomen van de kennisgeving een gedagtekend bewijs van ontvangst af te geven. Binnen twee weken na de dagtekening van de kennisgeving van verkiezing moet de voorzitter van de gekozene bij brief of telegrafische mededeling hebben ontvangen of de gekozene de verkiezing aanneemt. Is binnen deze tijd de mededeling niet ontvangen, dan wordt hij geacht de verkiezing niet aan te nemen. Van het niet aannemen van de verkiezing wordt door de voorzitter mededeling gedaan aan de Staten. De voorzitter geeft van de ontvangst van de mededeling van aanneming der verkiezing onverwijld bericht aan de gekozene en aan de Staten. Dit bericht en de kennisgeving, voorgeschreven in artikel 103, strekken de gekozene tot geloofsbrief.

Ingevolge artikel 105 KV moet de gekozene de geloofsbrief binnen drie weken na de dagtekening van de kennisgeving van de verkiezing bij de Staten inzenden. Wanneer de geloofsbrief niet binnen deze termijn ingezonden is, dan wordt de plaats geacht op de eerste dag na afloop van die termijn opnieuw te zijn opengevallen. De voorzitter van de Staten geeft hiervan dan onverwijld kennis aan het hoofdstembureau.

Conform artikel 106 KV legt de gekozene tegelijk met de geloofsbrief een door hem ondertekende verklaring vermeldende alle openbare betrekkingen welke hij bekleedt, aan de Staten voor. Indien de gekozene niet reeds eerder als lid van de Staten is toegelaten, legt hij tevens een uittreksel uit het geboorteregister over of bij gemis daarvan, een akte van bekendheid, waaruit datum en plaats van zijn geboorte blijken.

De Staten onderzoeken ex artikel 107 KV de geloofsbrief en beslissen of de gekozene als lid van de Staten wordt toegelaten. Met dit onderzoek is ingevolge het Reglement van Orde van de Staten een commissie van drie leden belast, waarvan het eerst aangewezen lid voorzitter is.

Het onderzoek van de geloofsbrieven heeft met name betrekking op het nagaan of het kandidaat-Statenlid geen functie heeft, die met het Statenlidmaatschap onverenigbaar is. Te denken valt aan functies als: lid van de Raad van Advies, lid van de Algemene Rekenkamer, (waarnemend) Gouverneur, ministerschap en het zijn van rechter.

De commissie brengt na onderzoek van de geloofsbrieven, van andere vereiste stukken en van die welke over de verkiezing van de leden zijn ingekomen schriftelijk of mondeling verslag uit. De geloofsbrieven en daarop betrekking hebbende stukken worden ter inzage van de leden op de griffie van de Staten neergelegd. Indien de commissie of de Staten ter beoordeling van de wettigheid van de verkiezing overlegging van stukken of inlichtingen nodig achten, nodigen zij de minister van Algemene Zaken uit de stukken of inlichtingen aan hen te doen toekomen. De Staten beslissen vervolgens omtrent de geloofsbrieven.

Bij het onderzoek van de geloofsbrieven wordt geen antecedentenonderzoek gedaan. Wel kunnen politieke partijen, desgewenst, integriteit en strafblad meenemen bij het selecteren van kandidaten. Het op 9 september 2013 op grond van artikel II. 2 van de Staatsregeling geslagen landsbesluit, strekt tot waarborging van de integriteit van het openbaar bestuur. Het landsbesluit is derhalve alleen van toepassing op hen die het ambt van minister en Gevolmachtigde minister bekleden.

Na toetsing van de geloofsbrieven en het afleggen van de eed of belofte ten overstaan van de Gouverneur van Aruba zijn de Statenleden officieel beëdigd.

De Statenleden kunnen vervolgens aan de slag.

Mildred (Milly) G.M. Schwengle is partner bij HBN Law op Aruba.

Mens & Werk

Slecht slapen beïnvloedt het werk

Lekker in bed kruipen en de volgende ochtend weer fris op om met plezier aan het werk te gaan is voor velen een droom. Heel veel mensen hebben slaapproblemen en dat heeft allerlei negatieve gevolgen. Amerikaanse onderzoekers berekenden onlangs dat de economische kostprijs wereldwijd zelfs in de miljarden dollars loopt.

Tekst: Judice Ledeboer

Maar laten we het dichterbij bekijken, bij uzelf. Heeft u regelmatig last van slaapproblemen? Komt u niet in slaap? Ligt u eindeloos te woelen voordat u in slaap valt? Word u 's nachts vaak wakker? En wordt u 's morgens doodmoe wakker? Slaaptekort kan zelfs de carrière behoorlijk schaden.

Slaapproblemen hebben slechte invloed op prestaties op de werkvloer. Eén van de oorzaken van slaapproblemen is stress. Veel mensen realiseren zich niet dat ze met slaapproblemen te kampen hebben. Als je moeilijk in slaap kunt vallen wordt dat meestal wel gezien als een serieus probleem, maar niet lang doorslapen en vaak wakker worden worden niet als een probleem gezien.

Ongeveer 30 procent van de mensen slaapt regelmatig slecht. Het aantal mensen dat aan chronische slaapproblemen lijdt ligt een stuk lager, maar dat slaapproblemen de aandacht hebben van onderzoekers is wel duidelijk. Op Curaçao is in 2012 zelfs een slaapcentrum gekomen in de Taamskliniek. Hier kunnen slaapproblemen geanalyseerd worden. Er is duidelijk behoefte aan meer kennis op dit gebied omdat er veel mensen met slaapproblemen worstelen.

Dat slaapproblemen van invloed zijn op het werk wordt hoe langer hoe meer erkend. Het is niet alleen een probleem voor de werknemer, maar ook voor de werkgever, want de werknemers werken duidelijk minder goed. Slapeloosheid kan hoofdpijn veroorzaken, het vermindert de weerstand waardoor er meer ziekteverzuim ontstaat en het vergroot zelfs het risico op hart- en vaatziekte. De productiviteit gaat omlaag en er is zelfs een direct verband tussen slaaptekort en fatale bedrijfsbeslissingen. Het werk is dikwijls oorzaak van slaapproblemen. Mensen liggen letterlijk wakker van hun werk.

Er is al eerder gezegd dat stress een van de oorzaken is van slaapproblemen. Het ligt dan voor de hand dat er gewerkt moet worden aan het verminderen van stress. Men kan zich ook focussen op het bevorderen van slaap en dan is het drinken van alcohol waar velen slaperig van worden geen goede oplossing, want het zorgt juist voor veel onrust in het lichaam en daardoor slaapt men ook niet goed. Ook het nemen van medicijnen om in slaap te komen is geen goed idee. Het wordt echter wel heel veel gedaan en slaappillen zijn een van de meest verkochte medicijnen ter wereld. Om slaap te bevorderen is sporten een goede optie. Sporten maakt gezond moe. Het zorgt voor de aanmaak van adrenaline en het is het beste om niet vlak voor het slapengaan te sporten. Ook televisiekijken en computeren voor het slapengaan zijn geen goede ideeën. Het houdt de hersens actief.

Werkgevers beseffen niet voldoende dat slaapproblemen veel voorkomen en ze kunnen een belangrijke rol spelen bij het aanpakken van slaapproblemen. Ze hebben er namelijk belang bij dat hun werknemers uitgerust op het werk komen en de hele dag door voldoende energie hebben om te werken. Veel mensen eten tussen de middag een warme maaltijd, maar het lichaam raakt vermoeid van het verteren van het eten en de werknemers voelen zich na de lunch moe en lusteloos. Ook een te warme werkruimte maakt het personeel slaperig. Het is dan ook van groot belang dat het klimaat in de kantoren en andere werkruimtes goed is. Niet te warm, niet te koud (wat ook veel voorkomt). Aandacht voor stressfactoren op de werkvloer is ook nodig.

Minder stress en meer ontspanning draagt bij aan productiviteit van werknemers. Mensen drinken koffie om wakker te blijven. Op veel kantoren staan tegenwoordig allemaal prachtige koffiemachines waar de werknemers zo veel koffie kunnen nemen als ze willen. Iedereen weet dat koffie opwekkend werkt en soms werkt dat opwekkende nog lang door, zelfs als men wil gaan slapen. Men is moe, maar komt niet in slaap. Vind je het gek als iemand tien koppen koffie heeft gedronken gedurende de dag? Lang doorwerken kan de hersens te lang actief houden en mensen komen ook niet in slaap als het tijd is om te gaan slapen. Op tijd stoppen en dan een paar uur ontspannen bevordert de slaap.

Uiteindelijk is iedereen zelf verantwoordelijk voor zijn dagindeling, werkzaamheden, inname van alcohol en koffie (of andere opwekkende dranken). Slaapproblemen zijn er niet voor niets. Werkgevers en werknemers moeten het probleem serieus nemen en er samen naar kijken. Met werknemers die zuchtend en steunend en moe op het werk komen zal een gesprek moeten worden aangegaan. Eigenlijk komt het erop neer dat de dag de nacht bepaalt en daarom is het goed om bij slaapproblemen eens goed te kijken wat er gedurende de dag gebeurd is. Wellicht helpt dat om goed te slapen. Welterusten.

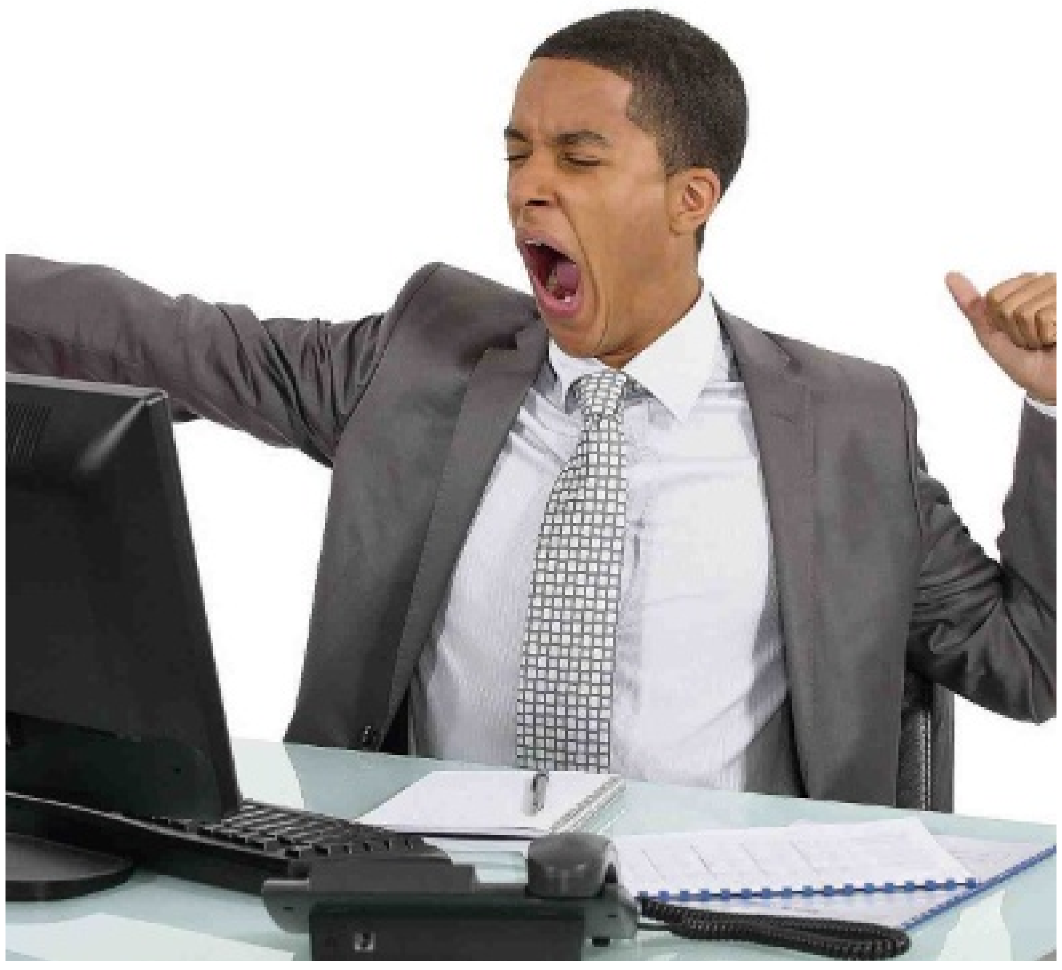

Marketing

Over organiseren, ondernemen, managen en leidinggeven

Het Xcel-managementmodel

De horizontale beleidsbalk in het Xcel-managementsysteem kent de volgende categorieën: Customer Focus, dat bestaat uit Customer Service en Service Concepten; Company Wide Quality en Excellence, bestaande uit de veertien punten van Deming, tailor-made Standards of Excellence, het 14-stappen implementatieplan van Philip Crosby, en de uitleg van Kaoru Ishikawa over Company Wide Quality Management; Creativity en Innovation met creativiteit als de voorloper van innovatie.

Tekst: Jan de Ruijter

Alles aangaande creatieve ideeën kan verwoord worden in doelstellingen (opgesteld volgens het acronym SMARTER) waaraan elke maand door middel van 'goals' gewerkt kan worden totdat ze gerealiseerd zijn.

Marketing en Sales

Het vierde thema op de beleidsbalk is Marketing en Sales. Tijdens de vroege dagen van Peter Drucker benadrukte hij continu het enorme belang dat topmanagers moesten geven aan Marketing en Sales en aan Innovatie. Drucker was één van de eersten die ontdekte dat aandacht aan productiefactoren beter aan anderen overgelaten kon worden en dat modern management meer aandacht moest schenken aan de klant, aan marketing en aan innovatie. Zonder aan klanttevredenheid te werken verliest een bedrijf klanten aan de concurrent, zonder effectieve marketing en sales bereikt een bedrijf nooit het gewenste niveau van inkomsten en zonder innovatie overleeft een bedrijf niet. Dat zijn dus belangrijkere zaken dan productie die beter aan specialisten kan worden overgelaten.

Partnership en Chains

Dit is al weer zo'n thema waar veel verschillende interpretaties over de ronde doen. Naar partnerships wordt te vaak verwezen als strategische partners. Een afschuwelijk woord... we zijn eigenlijk alleen maar partners omdat er een strategische reden voor is. Dat doet niet echt welgemeend aan en op die manier gaat het niet werken. Laten we beschrijven hoe het wel moet en ook welgemeend is. Elk bedrijf moet tegenwoordig de verantwoordelijkheid op zich nemen voor alles in een ketting van gebeurtenissen die alle samen de totale ervaring van de consument uitmaken. Vroeger werd dat niet gedaan. Integendeel, in een hotel werd de gast verteld dat het hotel niet verantwoordelijk was voor wat er eventueel gebeurd zou zijn in een van de winkels van het hotel. Dat was dan een concessionaire en daar had het hotel niets over te zeggen en niets mee te maken. Die tijden zijn gelukkig voorbij voor de consument. Een hotel neemt wis en waarachtig verantwoordelijkheid voor alles wat er in het gebouw gebeurt ongeacht of een afdeling nu wel of niet direct door het hotel gemanaged wordt. Beter nog, bij all-in georganiseerde reizen dient het hotel ook verantwoordelijkheid te nemen voor alles wat er in de vakantie is inbegrepen vanaf het adverteren, tot de reserveringen maken bij de booking-agent, de wijze van telefoon aannemen, de beleefdheid, de efficiëntie, de reis zelf oftewel de chartervlucht, de service, het lokale transport naar het hotel enzovoorts. Om dat allemaal goed te laten verlopen, gaat het hotel partnerships aan met alle belangrijke spelers in het gehele proces. Direct contact van eigenaar tot eigenaar of van manager tot manager. Partners zij dus externe organisaties waarmee intens en langdurig wordt samengewerkt. Dat kunnen leveranciers maar ook afnemers zijn of anderen in de keten van gebeurtenissen. Daarom wordt als alternatief ook vaak de naam 'chains' gebruikt omdat het om een keten van diensten gaat. Men werkt samen, maakt ook samen plannen, traint het personeel van de partners, heeft follow-up meetings en evalueert samen. Het is een logische gang van zaken die tot veel betere resultaten leidt dan het oude 'that is a concessionaire, we can't do anything about it'. Hotels kunnen partnerships aangaan met alle winkels in hun gebouw, met touroperators, met luchtvaartmaatschappijen, en met allerlei verkooporganisaties. Onder chains wordt dus verwezen naar alle betrokkenen in de bovengenoemde ketting van gebeurtenissen, maar ook vaak naar specifiek de inkooporganisatie, de leverancier. De inkooporganisatie is heel vaak een outside-company waarmee gepartnerd wordt. Dit is een voortvloeisel uit het Deming-systeem waar een organisatie het hele inkoopbeleid uitbesteed aan één organisatie met wie op basis van een hecht partnership wordt samengewerkt. Dus er wordt nadrukkelijk niet alleen op basis van prijs ingekocht maar op basis van de totale service van een bedrijf waarbij vooral vertrouwen en betrouwbaarheid een grote rol spelen. Partnerships, chains, zijn zeer terechte aandachtspunten van hedendaags management en behoren zeer zeker tot de directe werkzaamheden van managers. En ook diegenen die onder chains, het inkoopbeleid aanduiden hebben er gelijk in veel aandacht te schenken aan het inkoopbeleid. Bij goede inkoop begint het proces van geld verdienen, vandaar dat bijvoorbeeld touroperators in de reiswereld zo hard en star onderhandelen met hotels over de prijzen die zij moeten gaan betalen voor kamers. Daar begint hun winst, daar begint het geld verdienen!

Results

Bedrijfsresultaten zijn het zesde aandachtspunt van de manager en deze worden onderverdeeld in resultaten voor de klant, voor de medewerkers, voor de samenleving en voor de onderneming.

Voor de klanten: Zijn onze klanten tevreden over wat we doen en wat we leveren? Is de klant tevreden over het door ons afgeleverde eindresultaat en is de klant ook tevreden over de manier waarop dit eindresultaat tot stand komt? Wat wordt er gedaan om de klant tevreden te krijgen en te houden? En wat is de mate van tevredenheid. Is dat een beetje, redelijk of is men dik tevreden. Is het een zes of een acht en waarom geen negen? Elk bedrijf moet een systeem hebben waarbij informatie van de klant verkregen wordt die omgezet kan worden naar meetbare gegevens die aangeven hoe de klant over onze producten en service denkt. Die informatie moet ons ook inzicht geven over klachten, reparaties gedurende de garantieperiode, het aantal nieuwe klanten en het aantal verloren klanten.

(Wordt vervolgd)

Jan de Ruijter is bedrijfsconsultant op Aruba, geeft seminars en cursussen en is bereikbaar op janderuijter@yahoo.com

‘Snuffelen’ aan beroepen voor de jeugd

Het Bellefaas Martis College heeft relatief weinig geld voor bijzondere schoolreisjes. Toch gaan Nephtely, Nilviella, Naomi en Jeandrilica vandaag met hun juf van de naschoolse opvang op stap. Als ik ze spreek, hebben ze net het bedrijf ‘Hagen Design’ en het Parke Tropikal bezocht. Bij Hagen Design mochten ze posters en labels maken op de computer en bij Parke Tropikal hebben ze onder leiding van de dierenverzorger de leeuw gevoerd. “Dat was superspannend en speciaal”, vertelt Neftali, die later dierenarts wil worden.

Tekst: Maya Mathias

De bovenstaande bedrijfsuitjes zijn onderdeel van een bijzonder (roefel)project, waar jaarlijks 100 lokale schoolkinderen in de leeftijd van 9 tot 13 jaar aan meedoen. Zij krijgen de kans om te snuffelen aan verschillende beroepen en bedrijven op Curaçao. Sharline Dopwell, ‘s ochtends leerkracht en ‘s middags mentor bij de naschoolse opvang van Bellefaas Martis, zegt: “Voor onze kinderen gaat een wereld open. Veel kinderen zijn nog nooit in een echt bedrijf geweest, waar ze een kijkje achter de schermen krijgen en worden rondgeleid. Door dit project kijken ze verder vooruit en niet alleen naar het werk dat hun ouders doen. Na een bedrijfsbezoek aan een bank, ICT-bedrijf, advocatenkantoor, patisserie of dokterspraktijk denken ze, ‘dit ligt ook binnen mijn bereik’.”

Blikverruimend

De Roefeldag is geen Antilliaanse uitvinding. Roefelen is het Vlaamse woord voor snuffelen. Het van oorsprong Belgische project is in 1993 overgenomen door de Nederlandse stichting ‘Jantje Beton’ en ook op de Curaçaose situatie aangepast. Het wordt al zes jaar lang succesvol uitgevoerd door de Federatie Antilliaanse Jeugdzorg (FAJ) met steun van Fundashon Desaroyo i Progresa (PDiP) en Fundashon Negoshi Pikina (FNP). Iedere partner heeft een unieke rol; FAJ coördineert, FDiP bekijkt welke nieuwe scholen ieder jaar meedoen en welke begeleiders van de naschoolse opvang beschikbaar zijn en Fundashon Negoshi Pikiña (FNP) ondersteunt de voorbereidingslessen op school vanuit hun Junior Achievement Program. Het project is goed doordacht. De kinderen krijgen eerst een aantal interactieve lessen op school over oude ambachten en de werking van de arbeidsmarkt en de lokale economie. Zo vlechten zij dit jaar stoelzittingen van riet om te ervaren hoe dit fishi di antes (oude ambacht) wordt verricht. In de tweede les komen gastsprekers vertellen over hun beroep. Het project wordt afgesloten met een snuffelmiddag in de praktijk, waarbij kinderen in kleine groepjes van vier leerlingen met een begeleider van hun naschoolse opvang twee bedrijven bezoeken en daar actief worden rondgeleid. De geselecteerde scholen hebben weinig financiële middelen om buitenschoolse activiteiten te doen. Het project biedt hun leerlingen, die niet vanzelfsprekend in aanraking komen met (hoger geschoold) werk, de kans om hun blik te verruimen.

Advocaatje spelen

Dit jaar stelden 30 lokale bedrijven zich beschikbaar voor een kijkje achter de schermen, waaronder het advocatenkantoor VanEps Kunneman VanDoorne en BearingPoint, Management & Technology Consultants. Het advocatenkantoor doet al jaren mee.

Lea Pichardo, HR-assistent, vertelt: ‘Wij leiden graag scholen en leerlingen rond, om te vertellen over ons bedrijf en meer bewustzijn te creëren over wat het beroep van advocaat allemaal behelst. Dat is veel breder dan wat kinderen meestal op televisie zien.”

Voor de relatief jonge kinderen van het roefelproject heeft Pichardo een bijzonder programma gemaakt. “Om de kinderen op hun gemak te stellen, heb ik in onze vergaderzaal kroketjes en limonade klaargezet en ben ik spelenderwijs gaan vertellen over het beroep van advocaat. De kinderen mochten vervolgens toga’s aan en kregen een rondleiding door het gebouw. Dat maakt het allemaal heel echt. Je ziet dat ze opgetogen zijn en met aandacht luisteren naar wat je zegt. Ook op deze leeftijd is het leuk en zinvol om kinderen te inspireren met ons werk.”

De Amigoe is ook een van de bedrijven die steevast meedoen aan de Roefeldag. Judith Ramautar (links) ontfermt zich altijd over de leerlingen.

Voor BearingPoint was het de eerste keer. Franco Diaz, managing director van BearingPoint en net voorzitter af van de Rotary Club Willemstad, vindt het een heel mooi project, vanuit zijn eigen bedrijf en ook breder vanuit de Rotary. Diaz: “Na een presentatie over het roefelproject van FAJ tijdens een Rotary-lunch, hebben wij als serviceclub besloten dat wij van af nu structureel mee gaan doen. Onze leden komen uit allerlei sectoren van het bedrijfsleven en als Rotary Club Willemstad focussen wij op de ontwikkeling van onze eigen jeugd.”

Vanuit zijn eigen bedrijf BearingPoint is het project bovendien een win-win. Diaz: “Ons bedrijf vindt ‘community services’ heel belangrijk en we hebben zelf ook veel jonge, gedreven mensen in dienst, die graag iets terug willen doen voor hun gemeenschap. Door de Roefeldag krijgen zij de gelegenheid om hun enthousiasme en drive over te brengen op de jeugd en presentaties en workshops te geven over hun eigen werk. Bij BearingPoint ontfermden Annette Paula-Coffie, office manager, Menno Vinck, management consultant, Sunita Gonesh en Ruendry Isei, beiden ICT-consultants, zich over de roefelkinderen. Coffie: “Ik heb ze rondgeleid en verteld hoe belangrijk het is om gepaste kleding te dragen, op tijd naar je werk te komen en hoe wij vier talen spreken op ons werk. Op school heb je een lerares en een directeur, hier heb je consultants, managers, direteuren en nog belangrijker opdrachtgevers en klanten. Ruendry liet achter zijn computer zien hoe hij als software engineer software-programma’s bouwt voor de belastingdienst en vertelde de groep wat je op school moet leren om ICT-consultant te worden.” Voor beide medewerkers was het een bijzonder aardige ervaring, die zeker voor herhaling vatbaar is. Coffie: “Het viel mij echt op hoe enthousiast die kinderen en hun begeleider waren en hoe nieuwsgierig en goedgemanierd.”

Ervarend leren

In het roefelproject spelen vrijwilligers een cruciale rol. Meer dan 20 begeleiders nemen de opvang en het vervoer van de kinderen voor hun rekening; een behoorlijk logistieke operatie op zich. Hoewel alle partijen na iedere Roefeldag weer enthousiast en tevreden zijn over het resultaat, is vooral het werven van bedrijven een tijdrovende activiteit. Fiba Römer, coördinator van het roefelproject vanuit FAJ: “Soms is het voor welwillende bedrijven financieel lastig om een middag vrij te maken voor het snuffebezoek of organisatorisch een probleem om intern personeel te vinden voor de begeleidingstaak. Het leukste van het roefelen is, dat de kinderen echt actief bezig zijn en kleine taken uitvoeren tijdens het werkbezoek; een krant schrijven op de redactie van de Amigoe, echte koekjes bakken in een patisserie of geld tellen bij een bank. Deze vorm van ervarend leren is voor kinderen in de leeftijd van 9 tot 12 veel geschikter dan alleen een praatje of een rondleiding. Het kost wel iets meer organisatie, planning en fantasie.” Crisven Kenepa is 13 jaar en zit in groep 8 van de Brionschool. Hij heeft eerst het Sea Aquarium en daarna de MCB bank bezocht. Crisven: “Bij het Sea Aquarium was ik eerder geweest, maar nu mocht je naar de dolfijnen kijken van heel dichtbij. De dierenverzorgster legde ons uit hoe je een dolfijn kunstjes leert en hoe een vrouwtjesdolfijn een baby krijgt.” Bij de bank telde Crisven geld en werd een (reken)spel gespeeld. Hij weet nu, als geen ander, dat je goed moet kunnen rekenen als medewerker van een bank. Net als Neftali, wil Crisven later ook dierenarts worden. Mocht dat niet lukken, dan zoekt hij misschien wel werk bij een bank.

“Dit project is echt belangrijk”, zegt Kamal Alladeen, directeur van de Pedro Luis Brionschool en sinds twee jaar de coördinator van de naschoolse opvang. “Veel van onze kinderen hebben geen idee wat ze later willen worden en welke mogelijkheden er zijn. Vaak is hun wereld klein en bestaat die uit huis, school en weer naar huis terug. Dit is een actieve en creatieve manier om hen te laten zien wat werkende mensen in hun dagelijkse leven doen en er komt een heel scala aan beroepen op mbo-, hbo- en universitair niveau voorbij. Ze maken kennis met webdesigners, crècheleidsters, bakkers, dierenverzorgers, journalisten, advocaten en soft ware-ingenieurs en vragen die de oren van het hoofd; Wat verdient een bepaald beroep en hoe leer je dat? De kinderen uit mijn groep waren diep onder de indruk van hun bezoek aan BearingPoint. De jonge projectmanager die ons opving, vertelde hen dat hij zelf ooit begonnen was met enveloppen vullen en dichtplakken, maar nu complexe projecten leidt. Om zover te komen moest hij wel doorzetten, goed zijn huiswerk maken en zijn diploma halen op school. Je ziet de kinderen denken: dat wil ik later ook!”

BearingPoint was een van de 30 lokale bedrijven die zich dit jaar beschikbaar stelden voor een kijkje achter de schermen,

Lokale bedrijven gezocht

De roefelmiddag wordt ieder jaar afgesloten op het schoolplein, waar de kinderen een hotdog, frisdrank en een sprankelende breakdance show wacht. Ieder kind neemt dan trots een eigen roefelcertificaat in ontvangst. Voor het komende jaar wordt het roefelproject zeker doorgezet. FAJ gaat bovendien actief op zoek naar de uitbreiding van het aantal bedrijven dat participeert. Römer: “Met meer bedrijven kunnen wij het aantal betrokken scholen uitbreiden naar vijf. Zo kunnen wij nog veel meer lokale kinderen stimuleren om later te kiezen voor een inspirerend beroep en een succesvol werkend bestaan.”

Waarom een Roefeldag?

Het is belangrijk dat kinderen de kans krijgen zich op een goede en speelse manier te ontwikkelen. De Roefeldag levert hieraan een bijdrage. Kinderen dromen niet alleen over wat ze later willen worden, maar mogen dat tijdens de Roefeldag ook echt uitproberen. De ervaring leert dat kinderen hierbij erg onbevangen en zelfverzekerd te werk kunnen gaan. De Roefeldag biedt kinderen tal van positieve ervaringen die in hun latere beroepskeuze een stimulerende rol kunnen spelen. Kortom de Roefeldag kan gezien worden als een project waarin op heel concrete wijze oriëntatie op werk en toekomst voor kinderen centraal staat.

Voor meer informatie of het aanmelden van uw bedrijf voor de Roefelmiddag van komend jaar (eind mei 2014) kunt u telefonisch contact opnemen met de FAJ via het nummer 05999- 7674911 op per e-mail via bureau@faj.an

Wat is de Roefeldag?

De naam Roefeldag komt van het Vlaamse woord ‘roefelen’, dat snuffelen of ontdekken betekent. Op de Roefeldag oriënteren kinderen zich op een leuke baan in de toekomst en bekijken op een actieve manier wat ze later allemaal zouden kunnen worden. Bedrijven en organisaties bieden kinderen de mogelijkheid om achter de schermen te kijken en concreet te proeven van de werkzaamheden die bepaalde beroepen met zich meebrengen.

Roefelen is bijvoorbeeld:

- de dierenarts helpen een zieke hond te onderzoeken;
- bij de kapper het haar van een vriendinnetje wassen;
- pillen draaien in een botika;
- zelf een radioprogramma presenteren;
- banden verwisselen in een garage;
- een Statenvergadering bijwonen;
- een eigen website bouwen;
- post rondbrengen in de eigen wijk;
- meerijden op een vrachtwagen;
- meevaren met een havenloods;
- eten rondbrengen in het ziekenhuis;
- zelf foto’s ontwikkelen met een fotograaf;

De zogenoemde tweede overheidsschil

Islelly Pikerie doet een promotieonderzoek naar het effect van drie specifieke beleidsinterventies op het gebied van good governance en naar de vraag of good governance wel in te passen is in de Curaçaose cultuur. In dat kader schrijft ze enkele artikelen voor Ñapa waarbij ze verschillende aspecten van good governance belicht. Deze bijdrage gaat over de tweede overheidsschil.

Waar synergie bereikt kan worden werken het ambtelijke apparaat en de tweede schil langs elkaar heen en weten vaak amper wat er gaande is bij de ander.

Tekst: Islelly 'Tilly' Pikerie

We horen en zien iedere dag dat een bestuurder hetzij door het publiek, de Staten of door zijn politieke partij zich dient te bemoeien met wat in ambtelijke taal de tweede overheidsschil wordt genoemd. De vraag is natuurlijk, moet er zo'n bemoeienis bestaan en indien ja, tot hoeverre mag die zich uitstrekken in het kader van good governance?

We moeten eerst beginnen te definiëren wat we onder de tweede overheidsschil verstaan. Hieronder worden overheids-nv's, overheidsstichtingen en andere aan de overheid gelieerde bestuursrechtelijke of privaatrechtelijke organisaties die overheidstaken verrichten verstaan. Waar het ambtelijke apparaat zorg draagt voor de beleidsvorming en een deel van de uitvoering, geschiedt een aanzienlijk deel van de uitvoering van het overheidsbeleid in de zogenaamde tweede schil.

Binnen de overheid bestaat al jaren zowel op bestuurlijk als op ambtelijk niveau de perceptie dat er onvoldoende grip bestaat op de tweede schil van de overheid. De tweede schil gaat, althans dat is het gevoel, een eigen richting op zonder in voldoende mate rekening te houden met de doelen van de overheid. Er is bovendien weinig tot geen zicht in de activiteiten van de tweede schil.

Anderzijds geeft men vanuit de tweede schil aan dat er geen duidelijke richting vanuit de overheid gegeven wordt middels expliciet geformuleerd beleid. Bovendien stelt de overheid, soms vanwege onbegrip of tegengestelde doelen, dat de tweede schil onvoldoende in staat is om haar doelen te bereiken. Dit terwijl de doelen van de tweede schilorganisaties door de overheid zelf vastgesteld zijn in de statuten. Ook wordt er bijvoorbeeld een minimumniveau van dividenduitkeringen verwacht terwijl de overheid een goede bedrijfsvoering soms in de weg staat. De organisaties zelf kunnen ook doelen voor zichzelf vaststellen, soms als uitwerking van de van overheidswege vastgestelde (statutaire) doelen.

Deze situatie leidt tot verminderde effectiviteit en efficiëntie van het openbaar bestuur. Waar synergie bereikt kan worden werken het ambtelijke apparaat en de tweede schil langs elkaar heen en weten vaak amper wat er gaande is bij de ander.

Feit is hoe dan ook dat er van de zijde van de overheid de noodzaak bestaat om meer en beter met de tweede schil samen te werken teneinde effectiever en efficiënter haar beleid te kunnen realiseren.

Op grond hiervan wenste ex-minister Cooper van Verkeer, Vervoer en Ruimtelijke Planning een kaderbeleid te laten ontwikkelen. Het doel van het kaderbeleid was: Het verbeteren van de samenwerking tussen het ministerie van VVRP en haar tweede schil opdat men gezamenlijk kon komen tot de realisatie van het beleid, de visie van het ministerie van VVRP ten behoeve van het algemene belang van Curaçao.

De vraag in dit kader is of de beoogde doelen van verzelfstandiging behaald zijn en de voordelen van verzelfstandiging opwegen tegen de nadelen. De huidige situatie betekent in ieder geval, met name voor wat betreft de nv's, dat de overheid in een dubbele spagaat zit. De eerste spagaat behelst het feit dat de organisaties wettelijke kaders hebben waarbinnen zij moeten handelen en anderzijds beoogt de overheid ook bepaalde (vaak sociale) doelstellingen via deze bedrijven te realiseren. Deze motieven stroken niet altijd met elkaar. Een andere spagaat waarin de overheid zit is de verantwoordelijkheidspagaat. Door verzelfstandiging zijn bestuurders niet zonder meer in staat om de acties van deze organisaties te dicteren. Bestuurders worden wel zonder enige nuancering verantwoordelijk gehouden voor de daden van deze organisaties.

Maar waar dient de tweede overheidsschil zich aan te houden? Heel simpel, de tweede schil dient een bijdrage te leveren aan de realisatie van de visie/het beleid van de overheid. Concreet houdt het in:

Dat het overheidsbeleid leidend is voor de organisaties uit de tweede schil.

De overheid bepaalt de mogelijkheid voor de organisaties uit de tweede schil om nevenactiviteiten te verrichten (private activiteiten).

Het maken van winst is geen bepalende factor voor de activiteiten van de tweede schil organisaties.

Op basis van het voorgaande kan geconcludeerd worden dat al het beleid en handelen van de tweede schilorganisaties in lijn moet zijn met het beleid van de overheid. De overheid heeft in dit kader een regisserende, coördinerende, controlerende en faciliterende rol. De aansturing in dit kader is evenwel op hoofdlijnen en gebeurt middels duidelijk gecommuniceerd beleid. Het ambtelijke apparaat moet een grotere rol krijgen in de controle van de tweede schil. Maar deze deelconclusie levert wel direct verschillende problemen op! Enkele zijn:

- Er bestaat geen overheidsbeleid ten aanzien van de tweede schil.
- Het beleid van de tweede schil sluit niet altijd aan bij het beleid van de overheid. De tweede schil voert het beleid van de overheid niet altijd uit.
- Er is geen/onvoldoende afstemming tussen het overheidsbeleid en het beleid van organisaties uit de tweede schil.
- De politiek betrekt het ambtelijke apparaat in onvoldoende mate bij het besluitvormingsproces aangaande de tweede schil waardoor er geen/weinig aansluiting is van het beleid van de twee de schilorganisaties bij het overheidsbeleid.
- Er is geen geïnstitutionaliseerde overlegstructuur tussen het overheidsapparaat en de tweede schil.

Maar natuurlijk zijn er geen problemen zonder oplossingen en juist in het kader van good governance bestaan er hier oplossingen voor.

Informatievoorziening

1. Het ministerie dient haar beleidsdoelstellingen actief te communiceren met de tweede schil.
2. Het ministerie dient relevante informatie van alle tweede schilorganisaties in huis te hebben.

Beleidsafstemming

1. Aanbevolen wordt om een regulier overleg te institueren met de leidinggevenden uit de twee de schil
2. Beleid dat betrekking heeft op een of meerdere van de tweede schilorganisaties dient in samenwerking met deze organisaties te worden opgesteld.

Verantwoording

De verantwoording van het uitgevoerde beleid door de tweede schilorganisaties zal aan de minister moeten gebeuren. Dit stelt de minister in staat om een meer grondige beleidsmatige controle te realiseren van de tweede schil. Dit vergroot de accountability van de tweede schil.

Op korte termijn kan veel bereikt worden met het bevorderen van de communicatie- en informatiestromen tussen de overheid en de tweede schilorganisaties. Het opzetten van overlegstructuren en het verzamelen van relevante informatie van de tweede schilorganisaties kan zonder veel inzet gerealiseerd worden. Deze punten zullen evenwel van grote betekenis zijn voor de verbetering van de samenwerking tussen de overheid en de tweede schilorganisaties.

Het was in ieder geval zeer toe te juichen dat de ex-minister dit kaderbeleid heeft goedgekeurd. Nu gaat het om het met kracht nemen van de nadere uitwerking en uitvoering daarvan.

Bestemming Curaçao

'Goede kans om te winnen'

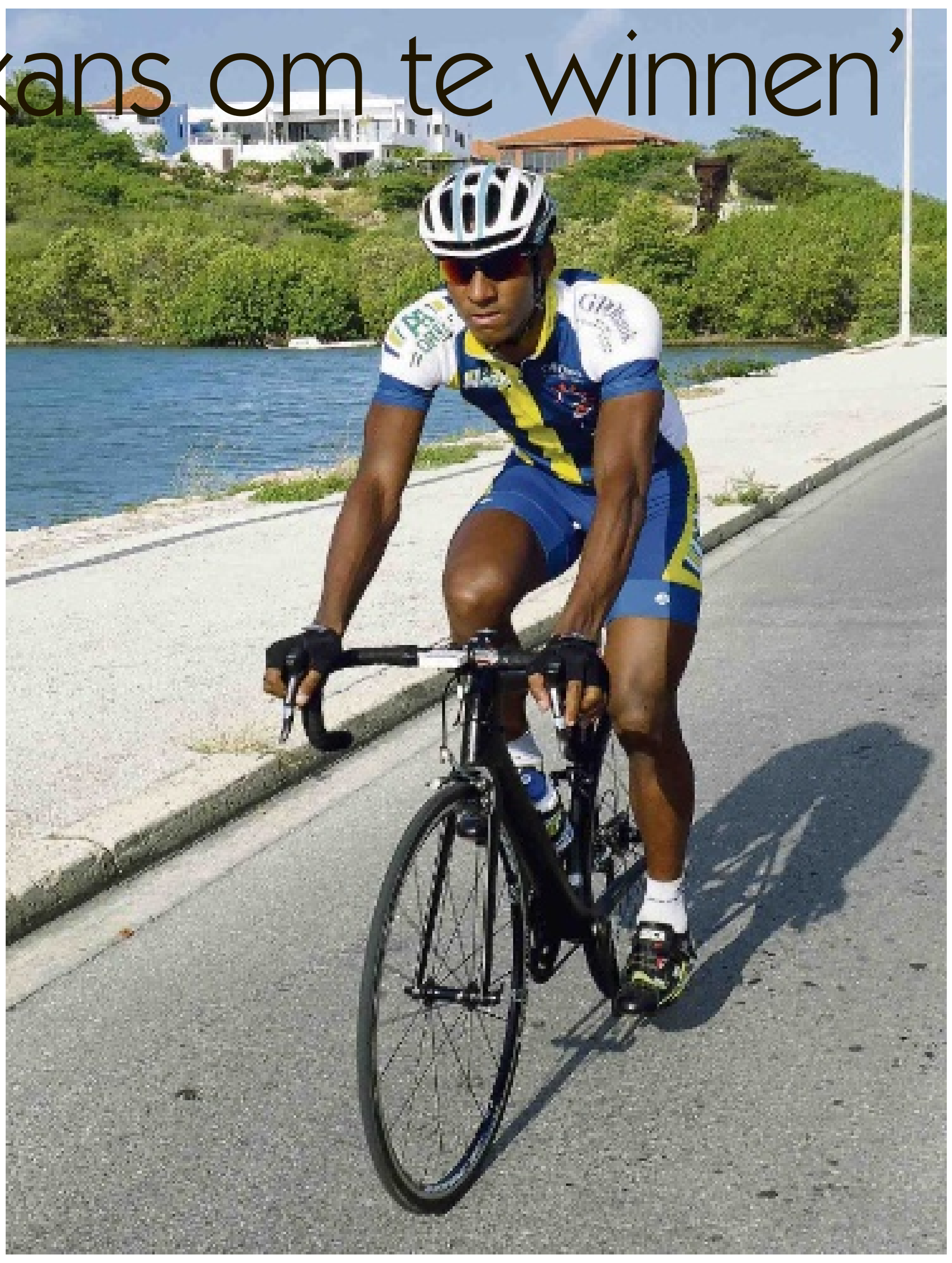

Naam: Hillard Cijntje

Komt uit: Haarlem, Nederland

'Business or Pleasure?': Business

Duur verblijf: Vier maanden

Verblijft bij: Ouders

Tekst: Roxanne Martha

De Curaçaosche Wielerbond (CWB) organiseert op 19 en 20 oktober de Caribbean Cycling Championship 2013. Volgens de organisatoren zullen er maar liefst 120 wielrenners afkomstig uit 20 landen in het Caribisch gebied naar Curaçao komen om mee te doen. Er worden wielrenners verwacht uit onder meer Jamaica, St. Maarten, de Dominicaanse Republiek, Guadeloupe, Belize en Suriname.

De Curaçaose wielrenner Hillard Cijntje (21), die nu alweer vier jaar in Nederland woont, is vanaf begin september op het eiland om te oefenen voor de wedstrijd. Hillard heeft in Nederland zijn mbo-opleiding Sport en Beweging afgemaakt en is aan het trainen in afwachting of hij een contract aangeboden krijgt bij een wielerploeg. Zijn reis naar Curaçao heeft hij aangemerkt als 'business'. "Als je het objectief bekijkt is het 'business'. Vooral omdat het een belangrijke wedstrijd is voor Curaçao en we er keihard voor aan het trainen zijn. Aan de andere kant is wielersport gewoon mijn passie en vind ik het heel leuk weer even op Curaçao te zijn. Vanuit die invalshoek is het 'pleasure'."

Andere Curaçaose wielrenners die speciaal uit Nederland voor de CCC zijn gekomen zijn Marc de Maar, Quinten Winkel, Bryan van Rutten en Gyasi Sulvaran. Samen met de op Curaçao woonachtige wielrenners Ruiggeri Pinedoe, Wilfred Camelia, Manuel Seintje, Jairzinho Beker en Luis Martinez nemen ze het tegen de andere ploegen op.

Maar Hillard had naast de CCC een andere belangrijke reden om naar Curaçao te komen. "Ik wilde mijn moeder heel graag verrassen voor haar verjaardag op 1 september", vertelt Cijntje. "Er was echter een kans dat het niet zou lukken. Ik had namelijk een wiel besteld en wist niet wanneer dat geleverd zou worden. Met een beetje pech zou dat na 1 september zijn. Maar twee dagen daarvoor was het binnen. Toen moest ik nog kijken of het zou lukken om op zo'n korte termijn een ticket te kopen. Dat kon gemakkelijk. Dus 1 september om twee uur 's middags kwam ik thuis aan. Er was al bezoek. Ze zaten allemaal op de porch en mijn moeder zat met haar rug naar mij toe. Ik deed mijn armen om haar heen, gaf haar een zoen en zei 'pabien'. 'Danki, danki', zei ze. Pas daarna besefte ze dat ik het was. Ze was heel blij. Dat was een mooi moment. Het is heerlijk om thuis zo welkom te zijn."

Op zaterdag 19 oktober wordt door het schitterende gebied van Banda'bou de tijdrit gereden. Het is een afstand van 40 kilometer voor mannen en 20 kilometer voor vrouwen, te beginnen bij Barber richting Westpunt waar de wielrenners keren om weer terug naar Barber te fietsen. Op zondag 20 oktober wordt de wegwedstrijd door Saliña en via Nieuwe Haven gereden. Dames moeten dan 9 rondjes van 7,2 kilometer rijden en de heren 18 rondjes van 7,2 kilometer. Hillard en zijn teamgenoten zijn vooral voor deze wedstrijd aan het trainen. "Ik ben kopman van de Curaçaose ploeg", legt Hillard uit. "Dus zal ik het minder zwaar hebben dan mijn teamgenoten." Een kopman is de wielrenner van wie de ploeg denkt dat hij de meeste kans heeft om de wedstrijd te winnen. De kopman moet op het laatste moment van de wedstrijd keihard fietsen om als eerste de eindstreep te halen. Daarom moet de kopman tijdens de wedstrijd zo min mogelijk energie verspillen. Daar moeten de ploeggenoten voor zorgen, onder meer door hem uit de wind te houden.

Volgens Hillard zijn de ploegen uit Guadeloupe, Martinique, Puerto Rico en Guyana heel sterk. Op de vraag wat deze ploegen zo sterk maakt, zegt Cijntje dit van Puerto Rico en Guyana niet zo goed te weten, maar wel van Guadeloupe en Martinique. "De omstandigheden op Guadeloupe en Martinique zijn vergelijkbaar met die van Curaçao. Wij hebben een band met Nederland en zij een band met Frankrijk. Dus ook zij kunnen gemakkelijk naar Europa gaan en meedoen aan de belangrijke wedstrijden om zo in vorm te blijven. In Guadeloupe zelf wordt elk jaar de 'Tour de la Guadeloupe' gehouden. Dat is net zoals de 'Tour de France' een meerdaagse wedstrijd."

Ondanks dat alles denkt Hillard dat de Curaçaose ploeg een goede kans maakt om te winnen.